

Att lära ut ekologisk hållbarhet med hjälp av drama- och miljöpedagogiska metoder

En handbok om att stärka miljömedvetenhet,
konsumtionsvanor och användningen av naturresurser
för Ungdomscentrat Villa Elba och Karleby Naturskola

Carl Tengman

Examensarbete för Samhällspedagogik (YH)-examen

Utbildningsprogrammet för Samhällspedagog

Åbo 2017

EXAMENSARBETE

Författare: Carl Tengman

Utbildning och ort: Utbildning till samhällspedagog, Åbo

Inriktningsalternativ/Fördjupning: -

Handledare: Carolina Silin

Titel: Att lära ut ekologisk hållbarhet med hjälp av drama- och miljöpedagogiska metoder

Datum: 19.4.2017

Sidantal: 24

Bilagor: 2

Abstrakt

I och med införandet av den nya läroplanen för grundskolan 1.8.2016 ökade behovet av varierande metoder för att stärka och stödja elevernas utveckling och lärande. På begäran av Ungdomscentrat Villa Elba och Karleby naturskola utarbetades en handbok som skulle främja ledarnas pedagogiska verksamhet. Resultatet blev en handbok kallad *Ja, det gör vi! – Drama och miljöpedagogiska metoder för att stärka miljömedvetenhet* som publicerats på Villa Elbas hemsida och som kommer att skickas till skolor i Karleby nejden. Övningarna i handboken är utformade för att kunna tillämpas på barn, ungdomar och vuxna. Handbokens är avsedd att fungera som en resurs för såväl ledarna som allmänheten.

Syftet med examensarbetet är att främja den pedagogiska verksamheten vid Ungdomscentra Villa Elba och Karleby naturskola med hjälp av en handbok som kombinerar drama- och miljöpedagogiska metoder. Handboken bygger på litteratur om miljöpedagogik, dramapedagogik och hållbar utveckling. Innehållet i handboken har utarbetats utgående från en enkätundersökning som gjorts i samband med tre testomgångar av handbokens övningar. Med enkäten ville jag utreda övningarnas lämplighet för de olika målgrupperna.

Språk: Svenska

Nyckelord: Miljöpedagogik, dramapedagogik, hållbar utveckling, konsumtionsvanor, handbok

BACHELOR'S THESIS

Author: Carl Tengman

Degree Programme: Degree Program in Community Education, Turku

Specialization: -

Supervisor: Carolina Silin

Title: To teach environmental sustainability with the aid of theatre- and nature pedagogical methods

Date: 19.4.2017

Number of pages: 24

Appendices: 2

Abstract

As the new educational plan for the primary school came into effect 1.8.2016, the need for varying methods of strengthening and supporting students' development and learning increased. Youth Centre Villa Elba and the Karleby nature school wished for me to develop a manual, which would benefit their leaders' pedagogical work. The exercises within the manual are shaped as to be able to be used with children, youths and adults. The manual's purpose is to function as a resource for the leaders as well as the public. The result is a manual called *Ja, det gör vi! – Drama och miljöpedagogiska metoder för att stärka miljömedvetenhet*, which has been published on Villa Elba's home page and which will be sent to schools in the Karleby area.

The purpose of this bachelor's thesis is to promote the pedagogical work at the Youth Centre Villa Elba and Karleby nature school with the aid of the manual, which combines nature and theatre pedagogical methods. I do this based on literature about theater pedagogy, nature pedagogy and sustainable development. I developed the manual's contents based of a questionnaire survey, which was done in tandem with three test rounds of the manuals exercises. With the survey, I wanted to investigate the exercises suitability for the different target groups.

Language: Swedish

Key words: Environmental pedagogics, theatre pedagogy, sustainable development, consumption habits manual

Innehållsförteckning

1	Inledning.....	1
1.1	Bakgrund	1
1.2	Syfte	2
1.3	Mål och kriterier	3
1.4	Arbetets disposition	3
2	Uppdragsgivaren Ungdomscentra Villa Elba och Karleby Naturskola.....	4
3	Hållbar utveckling och ekologisk hållbarhet.....	5
3.1	Konsumtionsvanor	5
3.2	Användning av naturresurser	7
4	Miljöpedagogik.....	8
4.1	Allmänt om miljöpedagogik.....	8
4.2	Miljöpedagogiska triangelmodellen.....	9
5	Dramapedagogik.....	11
5.1	Lek som metod för inläring.....	12
6	Att kombinera dramapedagogik och miljöpedagogik.....	13
7	Processbeskrivning för handboken	14
7.1	Arbetsprocessen inleds.....	14
7.2	Handbokens innehåll och struktur.....	15
7.3	Metoder för utvärdering.....	17
7.3.1	Kvalitativ enkät	17
7.3.2	Observation.....	18
7.4	Testgrupper	19
7.4.1	Villa Elbas personal.....	19
7.4.2	Villa Skola, årskurs 4	20
7.4.3	Samhällspedagog studerande	20
7.5	Analys av utvärderingen.....	21
8	Diskussion och utvärdering	23
	Källförteckning	25

Bilagor

Bilaga 1 Enkät

Bilaga 2 Handboken

1 Inledning

Varför använder man sig av utomhus- och miljöpedagogik för att väcka tankar om ekologisk hållbarhet? Hur kombineras drama- och miljöpedagogiska metoder? Hur kan dessa metoder användas för att väcka medvetenhet och lära ut ett ekologiskt hållbart tankesätt till olika målgrupper? Dessa är de frågor som jag genom detta examensarbete försöker få svar på.

Det infördes en ny läroplan för grundskolan från den 1.8.2016. I och med denna reform är det viktigt att komma på varierande metoder för att stärka och stödja elevernas växande och lärande (Utbildningsstyrelsen, 2016). Reformen nämner också att erfarenhetsbaserat lärande och aktiverande arbetssätt berikar lärandet och stärker motivationen. Detta kan göras genom att använda dramapedagogiska och utomhuspedagogiska metoder för att stärka och stödja inläringen hos eleverna.

Idag konsumerar vi allt snabbare de resurser vi har. Enligt World Wildlife Finland har vi finländare för året 2017 redan konsumerat vår årliga andel av världens resurser den 3.4. (WWF, 2017). Detta är alltså den punkt när vi har överskridit vår biokapacitet, med andra ord när förmågan att producera förnybara naturprodukter och hantera koldioxidutsläppen från fossila bränslen överskridits. Den främsta orsaken till detta är vår energiproduktion, trafiken och i tillverkning av matprodukter. Den globala årliga överkonsumtionsdagen brukar infalla under augusti (WWF, 2017).

Examensarbetet har gjorts som en metodhandbok för Ungdomscentra Villa Elbas (härefter Villa Elba) och Karleby Naturskolas (härefter Naturskola) ledare. Handboken ska underlätta ledarna att undervisa och lära ut hur man kan tänka och agera mera ekologiskt hållbart samt hur man använder naturresurser och hur ens egna konsumtionsvanor ser ut. Intresset hos uppdragsgivaren var att få en handbok som de kan använda sig av med olika målgrupper. Detta innebar att handboken behöver innehålla övningar och metoder för såväl barn- och ungdomsgrupper för Naturskolans program, program för barn- och ungdomsläger samt möjligheten att kunna erbjuda en verkstad för vuxna kring temat ekologisk hållbar utveckling, konsumtionsvanor och naturresurser.

1.1 Bakgrund

Jag började studera till dramainstruktör vid Yrkeshögskolan Novia i Vasa 2005 och blev utexaminerade i maj 2009. Mitt intresse för drama och teater har alltid varit närvarande genom min uppväxt vilket har gjort att jag varit aktivt med i olika sommarteater produktioner och i revyer både före, under och efter min utbildningstid. Därtill har jag fungerat som verkstadsledare vid olika teaterläger och jobbat med teater och dramapedagogiska metoder i samband med olika arbetsuppgifter.

I över tio år har jag under min fritid haft levande rollspel som en fritidsverksamhet. Genom denna fritidsverksamhet har jag kommit mycket i kontakt med friluftsliv och överlevnadskunskaper. Innan jag började studera till samhällspedagog hade jag ännu ingen kunskap om utomhus- eller miljöpedagogik.

Hösten 2012 började jag studera till samhällspedagog vid Yrkeshögskolan Novia i Åbo. I samband med studierna hade vi kurser i såväl utomhus- och upplevelsepedagogik samt i miljöpedagogik. Hösten 2016 var jag praktikant vid Villa Elba och Naturskolan och en idé om att försöka kombinera dessa båda utbildningar började ta form. Genom att få ta del av Naturskolans arbetssätt och själv få vara med och handleda program för skolgrupper väcktes mitt intresse för att göra någonting mera kring utomhus- och miljöpedagogik.

Jag inledde diskussionen med personalen vid Karleby Naturskola, mera specifikt Sara Kåll, och diskuterade möjligheterna till att göra ett eventuellt slutarbete för dem. Både Kåll och Villa Elba var mycket positivt inställda till detta och det blev uppenbart att de hade behov av en handbok kring temana om ekologisk hållbarhet, konsumtionsvanor och användningen av naturresurser. Jag frågade dem ifall de kunde ge mig fria händer att introducera nya metoder och övningar för dem som de kunde ha nytta av i sitt arbete. De accepterade mitt förslag och arbetet med examensarbetet påbörjades.

1.2 Syfte

Syftet med detta examensarbete är att främja den pedagogiska verksamheten vid Villa Elba med hjälp av en handbok som kombinerar miljö- och dramapedagogiska metoder. Genom handboken kan Villa Elbas handledare utveckla verksamheten att bli mera mångsidig i och med att de får ett konkret utarbetat nytt program som kan användas för tre olika målgrupper. Samtidigt fungerar handboken som en fortbildning för personalen inom ämnesområdet drama.

Handboken kommer därtill att vara en resurs för allmänheten i och med att den kommer att publiceras på Villa Elbas hemsida, varifrån handboken kan laddas ner. Handbokens material stöder också lärare i deras miljöfostran, vilket är en grundprincip för Villa Elba och Naturskolan. Handboken ska innehålla både nya metoder och övningar, som ledarna kan använda sig av i sitt arbete med Naturskolan samt med övriga målgrupper vid Villa Elba. Handboken heter *Ja, det gör vi! - Drama- och miljöpedagogiska metoder för att stärka miljömedvetenhet*. Vänligen se bilaga 2 för handboken.

1.3 Mål och kriterier

Målet med examensarbetet är att producera en metodhandbok för Villa Elba som innefattar drama- och miljöpedagogiska metoder. Handboken ska kunna tas i bruk omedelbart när den är färdigställd. Målet med examensarbetet är också att testa handbokens övningar på samtliga målgrupper innan den är färdigställd.

Kriterierna för handboken är att den ska vara lätthanterlig och överskådlig samt att övningarna och metoderna ska kunna tillämpas med tre olika målgrupper: barn, ungdomar och vuxna. Övningarna och metoderna ska vara varierande och ska kunna användas i första hand utomhus samt även inomhus under samtliga årstider. Temat för övningarna ska härleda till konsumtionsvanor och användningen av naturresurser.Handledaren ska med hjälp av handbokens övningar och metoder kunna föra fram syftet med att göra deltagarna mera konsumtions medvetna.

Målet med examensarbetet har också varit att testa övningarna och metoderna med de olika målgrupperna. Detta har gjorts för att kunna avgöra övningarnas lämplighet för målgrupperna innan den slutliga versionen av handboken har sammanställts. Detta har gjorts genom tre testomgångar med de olika målgrupperna. Testomgångarna har utvärderats med hjälp av en kvalitativ enkät och observation som metoder. Responsen från grupperna har använts för att mäta ifall handbokens övningar och metoder är lämpliga för respektive målgrupp samt för att granska tydligheten kring övningarnas beskrivning.

1.4 Arbetets disposition

Efter detta introduktionskapitel kommer uppdragsgivaren Villa Elba och Karleby Naturskolas verksamhet att presenteras. Därefter redogör jag för de teoretiska referensramarna som jag har använt mig av för att utveckla handboken i kapitlen 3 till 6. De teoretiska anknytningarna består av hållbar utveckling, miljöpedagogik och

dramapedagogik, samt hur miljöpedagogik och dramapedagogik kan kombineras. Efter det kommer jag att redogöra för handbokens arbetsprocess med handboken, testomgångarna med de olika målgrupperna och deras resultat i kapitel 7. I samma kapitel kommer jag också att redogöra för de forskningsmetoder jag valt att använda mig av. Handboken finns som en bilaga till detta examensarbete, se bilaga 2 för handboken. Jag avslutar examensarbetet med en utvärdering och diskussion där jag redogör för de slutsatser och insikter som jag har kommit till under examensarbetets gång.

2 Uppdragsgivaren Ungdomscentra Villa Elba och Karleby Naturskola

Ungdomscentra Villa Elba är ett av Finlands tio internationella ungdomscenter, beläget i Karleby, som varit verksamt i 25 år. Personalens specialkunnande är ungdomsarbete och deras arbete stöds och övervakas av Undervisnings- och kulturministeriet. De landsomfattande ungdomscentren har som uppgift att på ett allmännyttigt och socialt sätt stöda barns och ungdomars uppväxt och utbildning. Som en del av Villa Elbas verksamhet fungerar Karleby Naturskola. (Villa Elba, 2017)

Karleby naturskola är grundat 1992 och är en av Finlands äldsta naturskolor. Naturskolans uppgift är att stöda daghemmens och skolornas miljöfostran, erbjuda positiva upplevelser i naturen samt väcka intresse för naturen och fostra till en ansvarskänsla för miljön och andra människor. (Karleby naturskola, 2017).

Karleby naturskola ordnar fadderklassverksamhet för skolklasser i årskurs 3-5 i Karleby stad, ambulerande naturskoleverksamhet för skolor i Kronoby, Larsmo, Jakobstad, Nykarleby och Pedersöre samt lägerskolor för skolklasser. Lärandet i naturskolan sker på basen av egna erfarenheter, upplevelser och observationer. Detta innebär att mycket av undervisningstiden spenderas utomhus, året om. (Karleby naturskola, 2017).

Naturskolans viktigaste värderingar är ansvar för andra människor, ansvar för miljön, psykisk och fysisk säkerhet samt acceptans av olikheter. Karleby naturskola har också som målsättning att främja och på mångsidiga sätt utveckla miljöfostran inom regionerna där de är aktiva. Deras verksamhetsprinciper följer principerna för en hållbar livsstil. Därtill har de kontakt med aktörer inom miljöfostran, äventyrspedagogik och fostran för hållbar utveckling i olika länder. (Karleby naturskola, 2017).

3 Hållbar utveckling och ekologisk hållbarhet

I detta kapitel fokuserar jag på den ekologiska aspekten av hållbarhet, även om det också finns andra aspekter av hållbarhet. Därtill kommer teman konsumtionsvanor och användningen av naturresurser att behandlas eftersom de är teman som anknyter till handbokens övningar.

Begreppet hållbar utveckling kommer från en rapport av Världskommissionen för miljö och utveckling som skrevs inför Förenta Nationernas konferens om miljö och utveckling 1992. Rapporten fick stor betydelse eftersom den för första gången kopplade samman frågor om utveckling och fattigdom med frågor om miljöförstöring och utnyttjandet av naturresurser (Behrenfeldt, et al, 2015 s. 13).

Hållbar utveckling betecknar ett begrepp där dagens behov tillgodoses utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillgodose sina behov. Detta innebär att den ekonomiska tillväxten ska ske på ett sådant sätt att man återvinner resurser istället för att förbruka dem och därtill begränsar utsläppen så mycket som möjligt. Tanken om att balansera mänskliga aktiviteter och vårt ekosystem har med tiden utvecklats till att bli ett globalt samtalsämne och ett gemensamt intresse för många av världens länder (Giddens 2014, s. 133).

Hållbar utveckling handlar om helhetssynen på människors och samhällets behov, om solidaritet och ansvar mellan nationer, folkgrupper och generationer. För att den hållbara utvecklingen ska kunna fungera optimalt behöver de sociala, ekonomiska och miljömässiga förhållandena och processerna vara integrerade (Björneloo 2011, s. 13).

Den ekologiska hållbarheten handlar om att skydda ekosystemens återhämtningsförmåga eftersom denna är förutsättningen för såväl social välfärd som för ekonomisk utveckling (Björneloo 2011, s. 13). Det är ett förhållningssätt som vill ta större hänsyn till naturvärden och mindre risker när det gäller miljöfrågor genom att bli mera miljömedveten (Sandell 2003, s. 55).

3.1 Konsumtionsvanor

Idag finns flera miljöfrågor som vi behöver vara medvetna om. Dessa frågor påverka vår syn på samhället och den ekologiska hållbarheten. Dessa frågor inbegriper luft- och vattenföroreningar, avfallshantering, livsmedelsbristen samt den globala uppvärmningen.

Dessa kan förknippas med våra konsumtionsvanor och konsumtionsmönster (Giddens 2014, s. 114-123).

En fråga som är starkt knuten till miljön och den ekonomiska utvecklingen är konsumtionsmönster. Konsumtionsmönster kan skada den naturliga resursbasen och förstärka den ojämlikhet som redan finns i samhället. I utvecklingsländer har konsumtionen ökat med 2,3 procent per år och på vissa ställen i världen, främst Östasien har utvecklingen varit ännu snabbare med en ökning på 6,1 procent per år. Samtidigt konsumerar afrikanska hushåll 20 procent mindre idag än för trettio år sedan. (Giddens 2014, s. 130-131).

Massproduktion åtföljs av masskonsumtion och de produkter som produceras inom industrin måste köpas även om produktion och konsumtion äger rum på skilda platser eller ställen i världen. Man tillverkar produkterna där det är billigast och konsumeras där man får bäst betalt för dem. Detta har lett till att produktionen har flyttats från industriländer till utvecklingsländer och är en del av globaliseringsprocessen. (Giddens 2014, s. 131).

Vi är vana att tänka i koncept. Detta tillåter oss att skapa kategorier och särskilja på saker. En del av våra koncept är förknippade med konkreta saker och föremål, medan andra är mera abstrakta. Vi använder dessa koncept för att förklara vår omvärld och tjäna våra personliga syften. Vi kan lätt fastna i våra koncept ifall vi inte medvetet och ärligt utvärderar och ifrågasätter hur dessa koncept påverkar vårt tankesätt och hur detta i sin tur styr vår handlingar (Doppelt 2008, s. 59-60). För att kunna ändra vårt sätt att tänka behövs tid, en medveten vilja att skapa förändring och ihållighet (Doppelt 2008, s. 67-68).

Konsumism är en mentalitet eller ett sätt att tänka. Detta kan bero på att våra konsumtionsvanor har ett "användarvärde" för oss. Genom en varierad konsumtion kan man särskilja sig från andra på ett detaljerat sätt utgående från aktuella trender. Man är beredd att betala extra för sådana produkter för att uttrycka någonting om sig själv genom att uttrycka sin egen status och sina önskningar. Ett tydligt exempel på detta är modevaror inom kläindustrin som man lätt kan kassera innan "användarvärdet" har upphört. Den stora mängd avfall som denna industri orsakar är en enorm belastning på miljön. Med tiden blir konsumtionsvanor rutin och någonting som lätt tas för givet och kan upplevas som att man inte längre har något alternativ utom att konsumera mera. (Giddens 2014, s. 131).

Njutning är en annan sida av konsumismen. Njutningen kan dels bestå i användningen av produkterna medan en annan del handlar om förväntan man känner inför att köpa dem. Detta grundar sig på längtan och begär som används i samband med marknadsföring för att skapa

frestelse och för att stärka känslan av behov i människor. Detta orsakar att vi vill ha mera och aldrig kommer att bli tillfredsställda. Från ett miljöperspektiv är denna typ av behovskonsumtion katastrofal eftersom det innebär mer produktion vilket leder till mera föroreningar och ett slösande med naturresurser. I tillverkningskedet används stora mängder resurser och i konsumtionskedet slängs fullt användbara saker bort eftersom de inte längre skänker ägaren någon status och för att de inte längre är moderna. (Giddens 2014, s. 132).

Kombinationen av kapitalism, konsumism och industrialisering har förändrat vår relation till miljön. De rika är världens storkonsumenter men på grund av den miljöförstöring som följer denna masskonsumtion har det större konsekvenser för de fattiga. De rika får njuta av fördelarna av konsumtionen utan att behöva oroa sig för konsekvenserna eller de negativa effekterna som det har för miljön (Giddens 2014, s. 132). För att rädda miljön måste man finna lösningar för att minska den ojämlikhet som finns i världen. Det krävs internationella insatser för att ta sig an den globala omöjligheten för att vi ska kunna uppnå ekologisk hållbarhet (Giddens 2014, s. 139).

3.2 Användning av naturresurser

I och med den höga och växande konsumtionsnivån uppskattar man att det globala uttaget av naturresurser behöver minska med hälften för att inte det globala systemet av naturresurser ska kollapsa. Detta leder till frågor om hur man ska fördela och använda de resurser som finns. Man bör utgå från tanken om en jämnare resursfördelning, där de rika förbrukar mindre för att de fattigas materiella standard ska kunna öka. (Holm 2008, s. 129).

Idag finns det ingen möjlighet för alla att uppnå en livsstil som motsvarar den som åtnjuts i industriländerna eftersom den ekonomiska tillväxten kommer att krocka med jordens begränsade resurser (Baker 2016, s. 117). Samtidigt behöver varje person i samhället konsumera ett minimum mängd av resurser för att kunna överleva. Detta innebär att folkökningen kommer att höja den totala mängden som konsumeras. Konsumtionen per capita är inte heller konstant eller jämlik mellan rika och fattiga eller mellan generationerna (Baker 2016, s. 118). För att uppnå en hållbar konsumtion behöver vi konsumera enligt vad våra basbehov är för att uppnå en bättre livskvalitet och vara socialt ansvarsfulla så att andra personers välmående inte blir utsatt. Detta innebär ett globalt ansvarstagande för att minska ojämlikheter och ekonomiska skillnader, att bära ett gemensamt ansvar för och minska

miljöförstörelsen och minska fattigdomen. Detta är en komplex och svår utmaning, men en nödvändig sådan. (Baker 2016, s. 118-120).

Vi behöver inse att samhället är låst i ohållbara mönster som är svåra att ändra och många av dessa mönster är förankrade i teknologiska och kulturella vanor. Vi behöver minska såväl volymen som produceras och konsumeras samt få till stånd en bättre hållbar produktion för att minska påfrestningen av vårt ekologiska system. (Baker 2016, s.127-128).

4 Miljöpedagogik

I detta kapitel kommer jag att fokusera på miljöpedagogik som metod. Jag kommer också att beskriva den pedagogisk inlärningsmodell jag har utgått från när jag har skapat handbokens övningar.

4.1 Allmänt om miljöpedagogik

Miljöpedagogik kan ses som synonymt med miljöundervisning, där natur och miljö är centrala begrepp (Sandell 2003, s 11). I miljöpedagogik strävar man till att sammanbinda miljö med pedagogik på olika sätt. Med ordet miljö avser man oftast naturen, även om ordet miljö också förknippas med sociala kulturella, etiska, estetisk och ekonomiska aspekter. Miljöpedagogik borde således inbegripa samtliga av dessa aspekter (Miljöpedagogik, 2017).

Miljöpedagogiken har som målsättning att: stärka kunskandet och medvetandet om de ekonomiska, politiska, sociala och ekologiska faktorerna i stads- och landsbygdsmiljö, möjliggöra tillgången till kunskap och färdigheter som behövs för att bevara naturen och bidra till att skapa nya verksamhetsmodeller för såväl individer, grupper och för samhället som helhet (Cantell 2004, s. 19).

Under de senaste 50 åren har fokusen kring undervisning förknippad med miljö och natur förändrats från en faktabaserad och vetenskaplig syn till att fokusera på frågor om hållbar utveckling där synsätt och värderingar står i fokus (Sandell 2003, s. 134-138).

Miljöpedagogik handlar om att lära sig hantera miljö- och resursfrågor. Denna undervisning kan göras såväl inomhus som utomhus. Genom att vara utomhus får man dock en starkare förankring till miljön och verkligheten. Samtidigt byter man inlärningsmiljö vilket skapar en utflykt från klassrummets vardag som skapar nya gemensamma upplevelser för eleverna. Detta stärker det sociala samspelet i gruppen, utvecklar språket genom nya begrepp och

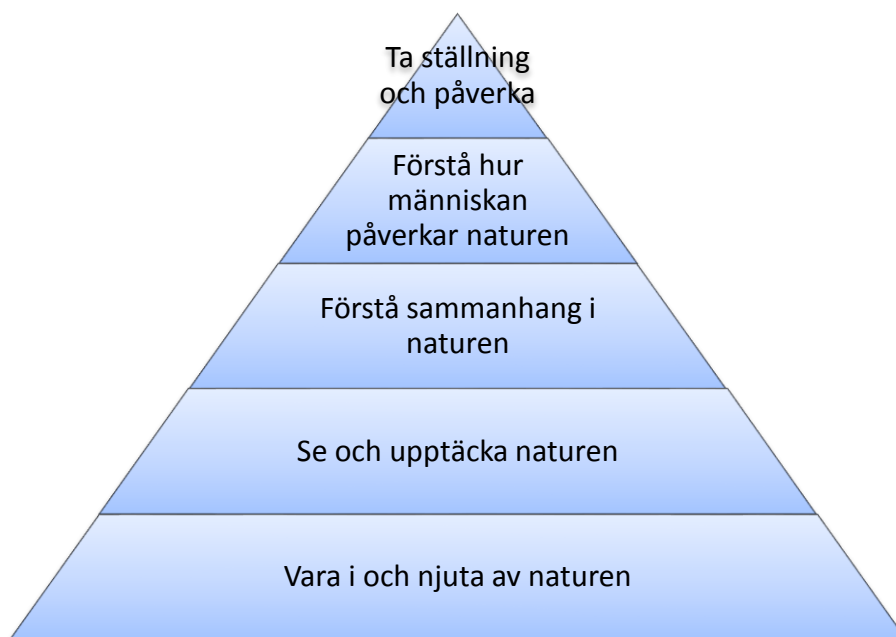
stärker elevens och individens personliga utveckling. Dessutom blir gruppgemenskapen stärkt genom de aktiviteter som skapas och detta i sig fungerar som en motiverande faktor för inläring. Utomhusmiljön erbjuder också variation för alla sinnen, stimulans, estetiska upplevelser och nya upptäckter för deltagaren. (Brügge & Krantz & Sandell 2011, s. 25-28).

Huvudsaken är dock inte var inläringen sker utan snarare att deltagarna får en möjlighet att diskutera, undersöka och vidga sin miljösyn och hur man förhåller sig till de miljöproblem som finns. Idag går miljöpedagogiken väldigt långt hand i hand med diskussionen och undervisningen om den ekologiska hållbara utvecklingen. Detta leder till att man snabbt börjar tala om allting från lokala till globala problem. Fokuset hamnar med andra ord på hållbar utveckling där såväl ekologiska som sociala och ekonomiska perspektiv vävs in. (Sandell 2003, s. 138).

När vi undervisar om miljön är det viktigt att vi kan kombinera fakta, värderingar och ett lokalt och globalt tankesätt där vi kan granska miljöfrågor och problem relaterade till miljön från olika synsätt. Målet med denna form av undervisning är att man ska lära sig att aktivt och kritiskt värdera olika perspektiv på miljö- och utvecklingsfrågor samt få nya tankar och idéer kring miljön och sitt egna förhållningssätt till miljön. (Sandell 2003, s. 139).

4.2 Miljöpedagogiska triangelmodellen

För att skapa varierande övningarna för handboken har jag utgått från den pedagogiska inlärningsmodellen som är illustrerad i figur 1. Modellen här är illustrerad som en triangel, eller pyramid. Ibland illustreras även modellen som en trappa. Modellen representerar olika nivåer av inläring och utmaning för de olika målgrupperna, där barn vanligtvis befinner sig vid botten av triangeln medan ungdomar och vuxna är vid mitten och toppen av triangeln. Var man befinner sig i triangeln är relativt i förhållande till sina egna upplevelser och kunskaper och är inte beroende av ens ålder.

Figur 1. Triangel om miljömedvetenhet

Denna modell kan ses som en illustration av individens utveckling från ett barn till en samhällsmedveten medborgare. Tanken är att man börjar längst ner vid basen av triangeln, där man lär sig att vara i och njuta av miljön för att gradvis komma uppåt till toppen när man börjar påverka. Tanken med modellen är att man inte kan avancera till nästa nivå ifall man inte förstår betydelsen och inte kan handskas med innebörden av den föregående nivån. (Lundegård & Wickman & Wohlin 2004, s. 67-68).

Den första nivån utgör grunden för att man ska utveckla en hälsosam känsla för naturen genom att lära sig att vistas i naturen och kunna njuta av det, vilket kan ses som en förutsättning för kunna ta bearbeta sina egna kunskaper och kunna ta emot ny fakta.

Den andra nivån utgår från tanken att man vill börja upptäcka sin omgivning genom att ta emot nya intryck med alla sinnen och börja bearbeta sina upplevelser från naturen.

Den tredje nivån går ut på att man ska lära sig att se sammanhang i naturen. På denna nivå börjar man tillämpa vetenskapliga tankar om ekologi där deltagaren får börja dra slutsatser av tidigare införskaffad kunskap.

Den fjärde nivån handlar om att skaffa sig en förståelse om hur människan påverkar naturen och miljön. Frågor om miljöproblem, hållbarhet samt människans positiva och negativa

påverkan på naturen är centrala för denna nivå och förutsätter att man är bekväm i de föregående nivåerna.

Den femte och sista nivån handlar om att komma till insikt om hur vi påverkar vår miljö och hur våra dagliga handlingar påverkar den. Nivån bidrar också till att väcka tankar om att hitta motiv till att själv vilja påverka miljön samt en insikt om sin egen ställning i gentemot miljön. (Lundegård & Wickman & Wohlin 2004, s. 69-70).

5 Dramapedagogik

I detta kapitel kommer jag att behandla dramapedagogik med inriktning på lek och pedagogiskt drama som metod. Jag kommer att börja med att definiera dramapedagogik (härefter drama) och därefter kommer jag att beskriva hur man använder sig av lek som metod för inläring.

Drama har flera inlärningsmål med tyngdpunkter på barns personlighetsutveckling, det personliga uttrycksmedlen, medvetandegörandet och undervisning (Silius-Ahonen 1988, s. 4). I detta examensarbete ligger fokuset på medvetandegörandet och undervisningen, även om de andra två delarna också automatiskt finns med i de olika kontexterna för hur handbokens material används.

Drama uppstod under senare hälften av 1900-talet som en undervisningsmetod som med tiden har blivit allt mera inkorporerad i den vanliga undervisningen i skolor och i olika inläringssituationer. Dramapedagogiken räknas till en socialpedagogisk disciplin med fokus på holistisk undervisning (Social pedagogy 2017).

Att använda drama som en metod för inläring har flera fördelar. Den stärker interaktion elever emellan och förbättrar gruppdynamiken samtidigt som den ger ett utlopp för kreativitet och förbättrar fantasin. Genom drama får man information från många olika källor, man arbetar aktivt på att bearbeta informationen och genom detta kan man skapa sin egen uppfattning om olika ämnen. Samtidigt ger det eleverna, eller deltagarna, en möjlighet till djupinläring. Mest framgångsrikt används detta ifall man lyckas förankra inläringen i elevernas egen erfarenhetsvärld. Samtidigt bidrar drama till att fler personer känner sig delaktiga, till exempel i mångkulturella sammanhang. (Rollspel och drama, 2017). Drama är ett ypperligt exempel på att lära genom att göra (eng. *learning by doing*).

När man talar om drama avser man ofta pedagogiskt drama eller dramapedagogik. I Svenskfinland använder man orden "skapande verksamhet" synonymt med drama. Idag talar man om drama som ett allmänt täckande begrepp som hänvisar till såväl dramapedagogik, dramalekar och psykodrama. (Silius-Ahonen 1988, s. 4).

I undervisningssammanhang används drama för att undersöka och upptäcka nya saker om världen, sin omgivning, sig själv och främst om den mänskliga naturen, varför människor beter och agerar som de gör. Drama handlar också om att skapa och ge uttryck för det man skapar. (O'Toole 2002, s. 3). Drama handlar om att upptäcka, uttrycka och uppleva. Drama används således för att ta vara på individens skapande förmåga i ett pedagogiskt och fostrande syfte. (Silius-Ahonen, s. 4). Brian Way uttrycker det väl med dessa ord "*Undervisning rör individen, drama rör individens individualitet, det unika i varje mänskliga väsens kärna.*" (Way 1978, s. 13).

Till dramats grundprinciper hör utöver att lära ut teaterns grunder, vilket består av element såsom roller, metaforer, konflikt och utrymme men även att främja den personliga tillväxten, utveckla det personliga uttrycket, stärka växelverkan mellan människor samt att lära ut dramapedagogiska metoder för utvecklingsarbete och undervisnings syften. Drama kan sammanfattas som ett sätt att undervisa och ett sätt att lära sig via. (Hiltunen & Vuorinen 2005, s. 15).

5.1 Lek som metod för inläring

Lek kan ses som ett pedagogiskt verktyg för drama. Lek är också ett kriterium för kreativitet och är således nära förknippat med skapande verksamhet. Människan anses vara som mest kreativ, oavsett ålder, när man leker. Via lekens impulser föds och underlättas den kreativa tankeprocessen och det kreativa arbetet. (Rasmusson & Erberth 2009, s. 45-46).

Lek har en stor betydelse för barns utveckling, men även vuxna har i alla tider lekt. Enligt Huizinga är lek ett formlöst förstadium för människans kulturyttringar och har funnits med oss genom historien. I vår kultur hittar vi lek som en historiska kvarleva inom religiösa riter och olika ceremonier. Idag används lek främst i pedagogiska syften och inom uppfostran (Rasmusson & Erberth 2009, s. 84-85).

I lek får man öva på sin fysiska förmåga, uttrycka sin konst och ta till sig kunskap. Det är nödvändigt för vår sociala utveckling, för att utveckla vår fantasi och genom detta lär vi oss att behärska vår omgivning. Lek är ett sätt att lära oss handskas med vår omvärld som

vanligtvis är begränsad till våra sinnen. Enligt Vygotskij är det genom att leka som vi utvecklar vår förmåga att behärska vår omgivning eftersom vi kan låtsas och kan jobba i abstrakta tankeformer. Inom lekens ramar får man prova ut sina verkliga kunskaper om sina uppfattningar och erfarenheter om olika saker i ett tanke-konstruerat utrymme. I detta utrymme får vi öva oss på att se vad som sker i det som till synes sker. (Henriksson 1992, s. 13-20).

6 Att kombinera dramapedagogik och miljöpedagogik

I detta kapitel kommer jag att redogöra för hur man kombinerar dramapedagogik och miljöpedagogik. Eftersom det inte finns något svenskt ord för denna kombination kommer jag hädanefter att använda benämningen "*ekologiskt drama*" (omformulerat från finskans *vihreä draama*) som syftar till kombinationen av dramapedagogik och miljöpedagogik. Detta kapitel återkopplar till handbokens övningar (se bilaga 2, s. 8-29) eftersom majoriteten av övningarna är en kombination av miljöpedagogik och dramapedagogik.

Ekologiskt drama kan ses som en miljöpedagogisk metod som genomförs med hjälp av dramapedagogiska medel. Detta innebär att det som styr dramapedagogiska övningarna är miljöpedagogiska värderingar och målsättningarna. Drama används i detta fall som en metod för att möjliggöra inläring. Dramapedagogikens arbetssätt bygger på möjliggörandet till deltagande, växelverkan mellan individerna och med ens omvärld samt erbjuder utrymme för att lyssna och reflektera över det som man gör (Hiltunen & Konivuori 2005, s. 11).

Ekologiskt drama baserar sig på tanken om livslångt lärande där den som lär sig ska ha en aktiv roll i inlärningsprocessen. Målet är att den som lär sig att hans handlingsbeteende ska förändras och självkännsdomen öka. Därtill används ekologiskt drama som ett verktyg för att påverka samhället. Med hjälp av ekologiskt drama får vi en förståelse för växelverkan mellan olika förhållanden och vår egen roll i samhället och världen. (Hiltunen & Konivuori 2005, s. 19)

Genom ekologiskt drama får man möjligheten att internalisera och konkretisera de miljöfrågor och miljövärderingar som behandlas genom ett handlingsbaserat lärande (eng. *learning by doing*). Det utrymme som drama skapar ger möjlighet till reflektion kring ens egna värderingar, vilket är viktigt för att stärka deltagarens självkänsla och personliga utveckling. Syftet med ekologiskt drama är att kunna undersöka ett ämne från olika synvinklar för att hitta den egna uppfattningen om ämnet genom den egna tankeprocessen.

Det centrala är deltagarens egna tankar, tidigare erfarenheter och hur man kan omsätta dessa erfarenheter till att vardagliga handlingar. (Hiltunen & Konivuori 2005, s. 11-12).

Det som räknas som kriterier för ekologiskt drama är: att formen möjliggör deltagande, att det sker en växelverkan inom gruppen, ger möjlighet till reflektion, är en tankeväckande upplevelse, testandet av nya metoder eller modeller sker samt att fokuset och temat är kopplat till miljöpedagogiska värderingar (Hiltunen & Konivuori 2005, s. 12-13). Genom reflektion får man lägga ord på sina upplevelser (Hiltunen & Konivuori 2005, s. 19).

I och med att ekologiskt drama skapa möjligheter till handlingsbaserat lärande utgående från egna erfarenheter och möjligheten att utnyttja den egna uttrycksförmågan genom kreativa metoder, skapar detta plats för nya idéer och intryck. Detta i sin tur leder till möjligheten för deltagaren att finna lösningar på problem och komma till insikt om sitt egna förhållningssätt. Det väsentliga i ekologiskt drama är att gruppverksamheten är mångsidig och att en aktiv växelverkan förekommer mellan deltagarna (Hiltunen & Konivuori 2005, s. 16).

7 Processbeskrivning för handboken

I detta kapitel kommer jag att beskriva hur processen för skrivandet av handboken har gått till och vilka val som har påverkat slutresultatet för handbokens innehåll och utformning. Jag kommer också att beskriva de tre testomgångarna och hur testandet av handbokens olika metoder och övningar gick. Avslutningsvis kommer jag att analysera utvärderingen av testomgångarna och dra slutsatser kring innehållet och processen.

7.1 Arbetsprocessen inleds

Den 2.1.2017 skrevs examensarbetsavtalet mellan mig och Villa Elba och jag inledde mitt arbete med att börja utforma en plan för vilka delar handboken skulle bestå av. Jag diskuterade mycket med Kåll om hurdana övningar de skulle önska att skulle finnas med i handboken och antalet övningar. Vi bestämde att handboken skulle innehålla mellan 15-20 övningar samt utformas för att passa samtliga målgrupper enligt kriterierna. Målet och kriterierna för handboken finns i kapitel 1.3.

Jag började med att lista möjliga dramapedagogiska övningar som jag var bekant med sedan tidigare, vilka jag föreställde mig kunde fungera bra för handbokens syfte. Jag fick även tillgång till ett antal böcker via Naturskolans ledare som gav mig ytterligare inspiration. Främst boken *Vihreä draama* (2005) skriven av Jaana Hiltunen och Heli Konivuori gav mig

mycket inspiration, eftersom boken innehåller många dramapedagogiska metoder och lekar som är utformade för att undervisa om ekologisk hållbarhet och miljömedvetenhet.

Vi diskuterade också med Kåll om att ordna olika testomgångar med de olika målgrupperna. Målgrupperna för testomgångarna var barn på fjärde klassen i grundskolan i åldern 9-10, samhällspedagogstuderande i åldern 22-32 samt anställda och praktikanter vid Villa Elba i åldern 35-55. Vi kom snabbt fram till att vi skulle skicka ut förfrågningar via e-post till ett par skolor i Karleby samt föreslå en två timmars gratis verkstad med hållbar utveckling som tema för Villa Elbas personal, Karleby och Jakobstad stads ungdomsservice. Vi bestämde att jag skulle diskutera med mina medstuderandena vid Yrkeshögskolan Novia i Åbo ifall de var intresserade av att delta i en av testomgångarna. Vi fick snabbt svar från Villa Skola i Karleby och bestämde att testomgången för dem skulle hållas den 7.3.2017. Vi bestämde också att testomgången för den vuxna målgruppen skulle hållas den 6.3.2017 vid Villa Elba. Jag diskuterade ärendet med de övriga samhällspedagogik studerandena när jag kom tillbaka till Åbo den 9.1.2017 och frågade ifall de var intresserade av ställa upp som testgrupp, vilket de var positivt inställda till att göra. Vidare beskrivning av testgrupperna finns i kapitel 7.4.

7.2 Handbokens innehåll och struktur

Kriterierna för handboken var att den skulle vara lätthanterlig och innehålla varierande övningar. Därför bestämde jag mig för att inkludera såväl dramapedagogiska övningar och lekar i handboken samt olika metoder som jag bekantat mig med under studietiden till samhällspedagog. Handboken finns i bilaga 2.

Jag ansåg att handboken behöver innehålla ett par korta allmänna texter om miljöpedagogik och dramapedagogik för att underlätta för handledaren att kunna förbereda sig och planera innehållet för eventuella verkstäder och lektioner. Eftersom temat för handboken var konsumtionsvanor och naturresurser ansåg jag det också behövligt att kort skriva ett kort kapitel om hållbar utveckling.

Under skrivprocessen och diskussion med Kåll kom vi fram till att det vore bra att handboken också innehåller förslag och råd till ledaren som man i allmänhet kan ta i beaktande när man ska handleda olika grupper. Således lades ett dylikt kapitel till i handboken. Förslagen och råden har formulerats utgående från mina egna erfarenheter, baserat på insikter som gjorts i samband med de olika testomgångarna och i samband med diskussioner med Kåll.

Huvuddelen av handboken består av metoder och övningar vilka härleder till konsumtionsvanor och användning av naturresurser. Alla övningar har dock inte den anknytningen eftersom jag ville att man också ska kunna introducera dessa ämnen och väcka tankar om hållbar utveckling med olika målgrupper som inte är bekanta med dessa ämnen sedan tidigare. Således är nivån på övningarna varierande såväl när det kommer till krav och lämplighet i förhållande till målgrupperna.

För varje övning har det getts riktgivande förslag för vilken målgrupp övningen passar för, hur länge övningen uppskattas räcka, syftet med övningen samt en beskrivning av hur övningen ska göras. Vissa övningar innehåller också variationer för hur man kan göra övningen på olika sätt. Många övningar har också exempel listade efter sig som ledaren fritt kan välja att använda sig av eller ändra enligt behov och eget tycke.

Eftersom handboken skulle vara lätthanterlig, tolkade jag detta som att den inte ska vara alltför teoretisk, men att den bör innehålla referenser till teori kring de olika delområdena som handboken inbegriper. Därför beslöt jag att handboken ska innehålla en rekommendationslista och förslag över möjliga böcker vilka man som ledare kan bekanta sig med på egen hand. Handbokens övningar är utformade så att man inte behöver ha en omfattande teoretisk kunskap för att kunna genomföra dem i ett undervisningssammanhang.

För mig var det också viktigt att den grafiska utformningen skulle vara lätt och behaglig för läsaren. I samband med en verkstad under våren 2016 fick vi lära oss om hur man ska välja font och färg för att läsaren ska så lätt som möjligt ta till sig informationen. Således bestämde jag mig att använda mig av en seriff fri font och naturnära färger. Eftersom ett av handbokens tema är naturresurser så ansåg jag att jag ville ha med fotografier med naturtema. Fotona är sådana som jag själv har fotat under årens gång vid olika tidpunkter från olika världsdelar.

För att få handboken i ett passligt format och vara visuellt tilltalande, anlätade jag en bekant som är utbildad bildkonstnär för att hjälpa mig att formatera och bryta om handboken till sin slutgiltiga form. Handboken har färdigställts med hjälp av programmet Adobe InDesign.

Handboken kommer att publiceras på Villa Elbas hemsida under april 2017. Det har redan uppvisats ett intresse från Villa Elbas personal att använda handboken i kommande verksamhet och med olika målgrupper.

7.3 Metoder för utvärdering

För att utvärdera testgruppernas upplevelser har metoderna kvalitativ enkät och observation används. Enkäten formades som en kvalitativ enkät, eftersom detta motsvarade mitt och uppdragsgivarens behov för att få reda på hur de upplevde övningarna och helheten i samband med verkstäderna samt för att utveckla och förtydliga innehållet i handboken.

7.3.1 Kvalitativ enkät

För att kunna utveckla handbokens innehåll valde jag att göra en kvalitativ enkät, med vars hjälp jag kunde få fram deltagarnas attityder om övningarnas lämplighet, kravnivå, vad som var bra och dåligt i samband med övningarna och vad man kunde utveckla i övningarna. Se bilaga 1 för enkäten.

Enkät, eller frågeformulär, är lämpliga vid kartläggning över ett ämnesområde eller när man vill nå ett stort antal informanter (Carlström 2006, s. 207). Den som svarar på en enkät noterar själv sina svar på de frågor som enkäten ställer (Trost 1994, s. 9). Frågornas innehåll är avgörande för hur de formuleras och utformas (Carlström 2006, s. 209).

Den kvalitativa enkäten är uppbyggd för att mäta respondentens attityd till övningarna och deras upplevelse av utbildningstillfället samt lämplighet av övningarna. I samband med den kvalitativa enkäten används kvalitativa variabler för att konstruera frågor så att man som respondent kryssar för ett eller flera alternativ på en stigande eller fallande skala. (Ejlertsson 2005, s. 112).

Genom de svar som respondenterna ger kan man få indikatorer på bakomliggande attityder. Detta brukar dock medföra problem. Ett problem är att man försöker dölja sin attityd till något eller man är osäker eller omedveten om vad man egentligen känner eller ställer sig till en viss företeelse. Vid en attitydmätning ber man respondenten att ta ställning för någonting. Forskaren kan sedan göra statistiska beräkningar för att mäta svarsfrekvensen eller sedan blir svaren föremål för tolkning, det vill säga att de genomgår en kvalitativ bearbetning (Carlström 2006, s. 230-231).

Fördelen med en dylik undersökning är att personen själv måste ta ställning och sätta ord på sin attityd. En nackdel är detta kan upplevas som arbetsamt. En annan nackdel är att personen varken kan eller vill uttrycka sig och kan välja att undvika frågan (Carlström 2006, s. 231).

Enkäter kan distribueras på olika sätt. I detta fall valde jag att göra det genom att enkäterna delades ut åt deltagarna på plats direkt efter testomgångerna. Deltagarna fyllde sedan i enkäterna och enkäterna samlades in direkt de var ifyllda. På detta vis tryggades att samtliga deltagare besvarade enkäten. Enkäten besvarades anonymt av deltagarna, för att undvika behovet att hantera personuppgifter och för att bevara respondenternas integritet. Resultatet för utvärderingen redogörs för i kapitel 7.5.

7.3.2 Observation

I samband med två av testomgångarna hade jag bitt min handledare från Karleby Naturskola, Sara Kåll, att fungera som observatör. Observationerna som gjordes var strukturerade observationer under vilka vi på förhand hade bestämt vad som ska observeras, vilket i detta fall var hur deltagarna förhöll sig till de övningar som gjordes.

Observation kan definieras som en iakttagelse med en bestämd målsättning (Carlström 2006, s. 255). I pedagogiska sammanhang definieras observation som en uppmärksam iakttagelse (Løkken, Sødstad 1995, s. 36). Observation används för att samla information och görs i praktiken av en eller flera personer som iakttar vad som händer och registrerar detta i ett protokoll. Observation är en metod där den fysiska verkligheten studeras direkt. Därtill ger observation information som används för att beskriva och ge ökad förståelse för handlingar och beteenden och utgör material i utvärderingar som incitament för utveckling. (Carlström 2006, s. 255). Samtidigt är det viktigt att fokusera och avgränsa det som man ska vara uppmärksam på och vill ha mera kunskap om (Løkken, Sødstad 1995, s. 36).

I detta fall gjorde Kåll observationer om hur deltagarna förhöll sig till de övningar som gjordes i samband med test omgångarna för Villa Elbas personal och för eleverna vid Villa Skola. Observationen begränsades så att den endast berörde deltagarna för test omgångarna och inkluderade inte mig som ledare eller hur jag hanterade grupperna och övningarna. Observationen var också fokuserad på att se hur grupperna hanterade och tog till sig övningarna. Syftet var att använda observation som ett komplement till den enkät som deltagarna fyllde för att kunna utveckla övningarna och metoderna i handboken vid behov.

Observatörens roll är att samla in så tillförlitlig information som möjligt (Carlström 2006, s. 256). Observatörens deltagande kan variera från distanserade åskådare till aktiv deltagare (Løkken, Sødstad 1995, s. 45). Observationer görs som öppna eller dolda observationer. I en öppen observation är de som studeras medvetna om att det finns en observatör. I en dold observation har observatören inte lika stor frihet att till exempel göra anteckningar. Den

dolda observationen kan upplevas som etiskt tveksam men kan ge information som annars skulle kunna vara svåråtkomlig. (Carlström 2006, s. 256-259).

Observatörens roll i detta var att iaktta grupperna och deras förhållningssätt till övningarna. I samband med test omgången för Villa Elbas personal gjorde en öppen observation, medan det i samband med Villa Skola gjorde en dold observation. Valet att göra en dold observation var för att vi ansåg att gruppens koncentration och fokus skulle bli på sig själva genom att försöka prestera eller att göra sig till genom att leka, istället för att vara naturliga och mottagliga för övningarna. Resultatet för utvärderingen över alla testomgångar redogörs för i kapitel 7.4.

7.4 Testgrupper

Ett av kriterierna och målen med examensarbetet, var att testa innehållet i handboken på de olika målgrupperna och i olika miljöer. Syftet med dessa testgrupper var att dels få bekräftat att övningarna och metoderna i handboken är lämpliga för respektive målgrupp, samt att vid behov utveckla övningarna eller metoderna, ifall målgruppen inte upplevde dem som lämpliga eller invecklade. Samtidigt gav det mig möjligheten att granska beskrivningarna av övningarna i handboken och göra eventuella ändringar eller förtydliganden till dem enligt behov. För att samla in respons av testgrupperna har metoderna enkät och observation används. Enkäten finns som bilaga till detta examensarbete. Se bilaga 1 för enkäten.

I de kommande kapitlen redogörs det de tre testgrupperna upplevde övningarna och metoderna samt de forskningsmetoder som användes i samband med utvärderingen av testgrupperna. Därtill beskrivs hur test gruppernas respons och de observationer som gjordes i samband med test grupperna har påverkat handbokens innehåll.

7.4.1 Villa Elbas personal

Den 6.3.2017 hölls en testomgång av handbokens innehåll för en vuxengrupp vid Villa Elba. Meningen var att gruppen skulle ha bestått av såväl personal från Villa Elba, Karleby och Jakobstads stads ungdomsservice, men på grund av att många hade opassligt att delta, blev deltagarantalet lågt. Gruppen bestod slutligen av Villa Elbas personal och praktikanter. Sammanlagt deltog åtta personer i testomgången. Omgången var uppbyggd som en två timmars verkstad. I samband med verkstaden fick deltagarna ta del av fyra övningar och metoder från handboken. Efter verkstaden fick deltagarna fylla i en utvärderingsenkät. Svarsprocenten var 100 %.

Jag hade hoppats på fler deltagare för denna testomgång samt att det gärna hade fått finnas med vuxna från andra arbetsplatser än Villa Elba. Detta kunde ha bidragit till att ta reda på ifall materialet är tillräckligt lärorikt. Det som jag förhåller mig kritisk till är ifall den höga kunskapsnivå som redan fanns hos deltagarna inom ämnet bidrog till det att många ansåg att de inte hade lärt sig så mycket nytt under dagen, även om alla deltagare nog hade lärt sig någonting nytt. Ungefär hälften av gruppen ansåg också att övningarna var i den lättare ändan.

7.4.2 Villa Skola, årskurs 4

Den 7.3.2017 hölls en testomgång av handbokens innehåll för en fjärde årskurs skolklass vid Villa Skola i Karleby. Skolklassen bestod av 23 elever, varav en hade rörelsesvårigheter. Klassen hade också tre övriga elever med specialbehov. Testomgången genomfördes utomhus, på skolgården vid Villa Skola. Eleven med rörelsesvårigheter deltog enligt sin bästa förmåga. Resten av klassen deltog aktivt. Omgången var uppbyggd som en två timmars verkstad. I samband med verkstaden fick eleverna ta del av fem övningar från handboken. Dessa övningar skilde sig från som hade hållits med Villa Elbas personal. Jag valde olika övningar eftersom målgruppen var en annan och för att pröva på fler övningar från handboken. Efter verkstaden fick eleverna fylla i utvärderingsenkäten. Svarsprocenten var cirka 91 %, eftersom endast 21 av 23 elever svarade på enkäten.

Gruppstorleken var passlig och motsvarar liknande skolklasser som Naturskola vanligtvis har hand om i samband med sina fadder klasser eller sin ambulerande naturskola.

7.4.3 Samhällspedagog studerande

Den 29.3.2017 hölls en testomgång av handbokens innehåll för samhällspedagogstuderande från Yrkeshögskolan Novia i Åbo. I omgången deltog sex studeranden. Testomgången genomfördes utomhus, på Vårdberget i Åbo. Omgången var uppbyggd som två timmars verkstad. På grund av att endast sex personer deltog räckte övningarna inte lika länge som beräknat och testomgången var genomförd på cirka en och en halv timme. I samband med verkstaden fick studerandena ta del av sex övningar från handboken. Dessa övningar var olika från de tidigare omgångarna, med undantag av den avslutande övningen, som även gjordes med Villa Skola. Jag valde olika övningar för denna omgång eftersom målgruppen var en annan än de tidigare omgångarna samt för få provat så många olika metoder och övningar som möjligt från handboken som möjligt. Efter verkstaden fick studerandena fylla i utvärderingsenkäten. Svarsprocenten var 100 %.

Efter testomgången fördes ännu en kort diskussion med två av deltagarna om innehållet av metoderna och hur de hade presenterats. I samband med diskussionen konstaterades det att det som är viktigt för den som ska använda handboken är att hen på ett tydligt sätt presenterar och förklarar övningen. Det är också lönt för ledaren att fundera på i vilket syfte övningen görs och med ett hurudant inlärningsmål.

7.5 Analys av utvärderingen

I detta kapitel redogörs resultatet av utvärderingen, på basen av svaren från den kvalitativa enkäten, de observationer som Kåll gjorde i samband med två av de tre testomgångarna och mina egna insikter från den tredje omgången och hur dessa saker tillsammans har påverkat handbokens innehåll och utformning.

Generellt sett kan man säga att resultat av den kvalitativa enkäten var positiv. En överväldigande majoritet av respondenterna från samtliga tre omgångar ansåg att lektionen som helhet var välfungerande. Detta gäller såväl längden på lektionen, övningarnas variation samt lämplighet.

Det som bör noteras är att samtliga grupper ansåg att övningarna var lätta och bland barngruppen var 43 % av den åsikten att övningarna var för lätta. Detta kan tolkas som att övningarna i sig inte var utmanande innehållsmässigt eller att de till sin utformning inte var utmanande. Jag väljer att tolka detta som att eleverna uppfattade övningarna som roliga att utföra och var för dem inte krävande fysiskt eller kunskapsmässigt. Samtidigt skedde det en stor del av inläring bland barngruppen med 71 % av gruppen som lärde sig mellan måttligt till massor av nya saker. Detta resultat får mig att tro att det kan finnas ett samband mellan det hur svåra övningarna är till hur ny inläring kan ske ifall omständigheterna för inläringssituationen inte är för krävande. Detta är spekulation från min sida och kunde kräva vidare forskning för att bekräfta.

De kommentarer som gavs under de öppna frågorna bidrog främst till belysa behovet att övningarnas beskrivningar och instruktioner till ledaren i handboken behövde förtydligas.

De observationer som jag och Kåll hade gjort i samband med testomgångarna underströk behovet av att förtydliga beskrivningarna i handboken, men utöver det behövde det inte göras desto större ändringar till innehållet. Från Kålls observationer kan det noteras att båda grupperna deltog aktivt i verkstäderna och visade ett stort intresse och en god

uppmärksamhet för de övningar som gjordes. De förhöll sig positiva till övningarna och deltog gärna i samtliga övningar.

Det resultat som framgick från den kvalitativa enkäten för testomgången vid Villa Elba var att deltagarna var nöjda med verkstaden. Det som gruppen främst kritiserade var att tiden för vissa övningar blev lite kort, även om längden på verkstaden som helhet var passligt. Det som kan noteras skilt för vuxengruppens testomgång är att deltagarmängden var liten och många av deltagarna var Villa Elbas personal och praktikanter och således bekanta med hållbar utveckling sedan tidigare. Detta gör att resultatets reliabilitet kan ifrågasättas. Trots det ansåg 50 % att de hade lärt sig en ansenlig mängd nya saker. Kommentarererna från omgången härledde främst till nöjet av att få jobba i grupp och upphovet av nya tankar och funderingar kring ämnet.

För barngruppen vid Villa Skola kan det noteras, utöver det som redan sagts, att kommentarererna som gavs antydde på en vilja till att fler vanliga lekar skulle hållas. Trots att antalet svar av denna typ inte var vanlig, så tolkar jag det som att en del av deltagarna upplevde verkstaden som ett tillfälle för att leka. Dock skedde det trots detta en stor mängd inläring i gruppen, vilket jag anser är ett positivt resultat och indikation på att övningarnas syfte uppfylldes i alla fall för en majoritet av gruppen. Detta stärker också min tanke om att lek är en bra metod för inläring att ske via.

I samband med samhällspedagogstuderande gruppen kan noteras att deltagarmängden var liten, samt att många av deltagarna personligen känner mig och således kan resultatets reliabilitet ifrågasättas. Dock kan detta uppvägas av faktumet att deltagarna är vana att handleda verkstäder med varierande teman för olika målgrupper och således kan deras svar upplevas som värdefulla. Även i denna omgång skedde en viss mängd ny inläring, vilket indikerar att övningarna uppfyllde sitt syfte.

På basen av resultatet från testomgångar och undersökningen som har gjorts, kan det konstateras att övningarna uppfyller sitt syfte av att lära ut medvetenhet om miljön, ens konsumtionsvanor och användning av naturresurser. Sammanlagt innehåller handboken 18 övningar av varierande svårighetsgrad för de tre målgrupperna. Således anser jag att jag har lyckats med mitt syfte och med mitt mål för detta examensarbete.

8 Diskussion och utvärdering

Arbetet med att utveckla handboken för Ungdomscentra Villa Elba och Karleby Naturskola har varit roligt och utmanande för mig. Det som har varit utmanande har varit att försöka komma på nya övningar och metoder som sedan tidigare inte har varit bekanta för dem. Valet att använda en kombination av drama- och miljöpedagogiska övningar har därför varit bra och lyckad, eftersom de inte har jobbat så mycket dramapedagogiska metoder tidigare. Däremot vågar jag påstå att de nog har jobbat med dramapedagogiska metoder, men att de kanske inte alltid är varit medvetna om att de övningar de gör också har en dramapedagogisk sida. Således kan jag hävda att genom detta examensarbete att ledarnas medvetenhet för dramapedagogik har stärkts.

När jag har utvecklat handboken har jag utgått av mina tidigare erfarenheter från min utbildning som dramainstruktör, mina fritidsintressen och de arbeten jag har gjort samt från mina studier till samhällspedagog. Jag har genomgått en process där jag har utarbetat innehållet och strukturen för handboken för att sedan pröva ut övningarna och genom testandet av dem kommit till insikt om beskrivningen av övningarna och gjort behövliga ändringar och förtydliganden. Detta har varit en process där jag ständigt har försökt förbättra och förtydliga innehållet i handboken. Under processen har jag fått respons på innehållet av såväl min handledare Carolina Silin vid Yrkehögskolan Novia samt av Sara Kåll som fungerat som min kontakt och handledare från uppdragsgivarens sida. Därtill har responsen från testomgångarna tillsammans med mina och Kålls observationer bidragit till att utforma det slutgiltiga innehållet i handboken.

Det som jag dock har valt att inte göra när det kommer till handbokens slutgiltiga utformning, har varit det visuella utseendet och ombrytningen av handboken. Det är någonting som jag inte är sakkunnig inom och eftersom uppdragsgivaren och jag var måna om att även den visuella utformningen av handboken ska vara tilltalande, ansåg jag att jag ville anlita min vän och bildkonstnär Zacharias Holmberg till hjälp med denna uppgift. Han är ansvarig för den visuella utformningen av handboken, utgående från mina instruktioner och uppdragsgivarens önskemål.

I efterhand inser jag att det som jag borde ha gjort annorlunda i samband med testomgångarna skulle ha varit att någon annan än jag skulle ha genomfört testomgångarna. Detta skulle ha bekräftat tydligare ifall beskrivningen för de olika övningarna varit tillräckligt tydlig och om övningarna uppfyller sitt syfte. I och med att jag har gjort beskrivningarna har jag varit medveten om hur jag föreställt mig att övningarna ska

genomföras. Skulle någon annan ha varit ansvarig för att genomföra testomgångarna, kunde jag ha fungerat tillsammans med Kåll som observatör och således fått en bättre uppfattning om tydligheten kring övningarnas beskrivning och övningarnas lämplighet för respektive målgrupper. Denna insikt gjordes efter att sista testomgången hade hållits och det fördes en diskussion med ett par av mina medstudenter.

Med mitt examensarbete anser jag att jag har nått mitt mål att utveckla en handbok för uppdragsgivaren och jag är nöjd med min slutprodukt. Även uppdragsgivaren är mycket nöjd med handboken och mitt arbete under själva arbetsprocessen.

Handboken *Ja, det gör vi! – Drama- och miljöpedagogiska övningar för att stärka miljömedvetenhet* kan stärka medvetenheten kring miljöfrågor, konsumtionsvanor samt resursanvändning för Ungdomscentra Villa Elba och Karleby Naturskolas målgrupper och kontaktnätverk. I och med att handboken kommer att publiceras på Villa Elbas hemsida, skickas ut till de skolor som finns Mellersta Österbotten och norra delen av Österbotten samt till övriga Naturskolor kommer handboken att få en stor spridning och kommer att börja användas omedelbart. Det finns ingen garanti för att handboken kommer att stärka medvetenheten kring dessa frågor som den är tänkt att göra eller alla som den skickas till kommer att läsa den. Däremot har det uppvisats ett intresse från Villa Elbas personal att använda den i olika inläringstillfällen och detta anser jag som ett tecken på att handboken uppfyller sitt syfte. Ifall intresset och användningen av handboken däremot används i andra sammanhang så uppfyller den ett bredare syfte; att öka medvetenheten om de miljöfrågor, konsumtionsvanor och resursanvändning i samhället överlag. Om dessa frågor behandlas ens lite mera i olika inlärnings sammanhang anser jag att vi har tagit ett steg mot att medvetandegöra behovet av ett hållbarare och mera miljömedvetet samhälle. Detta i sin tur leder förhoppningsvis till att vi börjar leva mera hållbart och kan uppmuntra och uppmana andra att också leva och tänka mera hållbart och miljömedvetet.

Källförteckning

- Baker S. (2016) *Sustainable development* Routledge, New York
- Behrenfeldt L., et al (2015) *Att lära in ute för hållbar utveckling* OutdoorTeaching Förlag Ab, Vimmerby
- Björneloo I. (2011) *Hållbar utveckling - att undervisas utifrån helheter och sammanhang* Liber Ab, Stockholm
- Brügge B., Glantz M., Sandell K. (2011) *Friluftslivets pedagogik* Liber Ab, Stockholm
- Cantell H. (2004) *Ympäristökasvatuksen käsikirja* WS Bookwell Oy, Juva
- Carlström I., Carlström Hagman L-P. (2006) *Metodik för utvecklingsarbete och utvärdering* Studentlitteratur, Lund
- Doppelt B. (2008) *The Power of sustainable thinking* T J International, United Kingdom
- Ejlertsson G. (2005) *Enkäten i praktiken* Studentlitteratur, Lund
- Giddens A., Sutton P. (2014) *Sociologi* Studentlitteratur, Lund
- Henriksson L. (1992) *Lära i lek och drama* Natur och Kultur, Stockholm
- Hiltunen J., Konivuori H. (2005) *Vihreä draama - draaman keinoin kestäviin elämäntapoihin* Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä
- Holm, F. (2008) *Vad är ett miljöproblem?* Studentlitteratur, Polen
- Karleby Naturskola (2017) *Karleby naturskola* (Alppi A., et al) [Online] http://www.villaelba.fi/lapset_ja_nuoret/luontokoulu/sv_SE/luontokoulu/ [hämtat 17.2.2017]
- Lundgård I., Wickman P-O., Wohlin A. (2004) *Utomhusdidaktik* Studentlitteratur, Lund
- Løkken G., Søbstad F. (1995) *Observation och intervju i förskolan* Studentlitteratur, Lund
- Miljöpedagogik (2017) *Miljö* (u.å) [Online] <http://blogs.helsinki.fi/miljopedagogik/centrala-begrepp/miljo/> [hämtat 16.4.2017]
- O'Toole J., Dunn J. (2002) *Pretending to Learn* Person Australia Demand Print Center, Australien
- Rasmusson V., Erberth B. (2009) *Undervisa i pedagogiskt drama* Studentlitteratur, Lund
- Rollspel och drama (2017) *Utbildningsstyrelsen* (Väntänen N.) [Online] http://www.edu.fi/grundläggande_utbildning_historia_samhällslära_idematerial_-_historia_arbetsmetoder_rollspel_och_drama [hämtat 16.3.2017]
- Sandell K., Öhman J., Östman L. (2003) *Miljödidaktik - Naturen, skolan och demokratin* Studentlitteratur, Lund

Silius-Ahonen E. (1988) *Drama i barnklubb och skola* Uf-rörelsens Barnförbund UBF r.f., Helsingfors

Social pedagogy (2017) *Wikipedia* (u.å) [Online]
https://en.wikipedia.org/wiki/Social_pedagogy [hämtat 16.3.2017]

Suomalaiset kuluttivat jo osansa vuoden luonnonvaroista (2017) *WWF Suomi* (u.å) [Online]
<https://wwf.fi/wwf-suomi/viestinta/uutiset-ja-tiedotteet/Suomalaiset-kuluttivat-jo-osansa-vuoden-luonnonvaroista-3157.a> [hämtat 13.4.2017]

Tidtabell för revidering (2017) *Utbildningsstyrelsen* (u.å.) [Online]
<http://www.oph.fi/lp2016/tidtabell> [hämtat 22.3.2017]

Trost J. (1994) *Enkätboken* Studentlitteratur, Lund

Villa Elba (2017) *Detta är Villa Elba* (u.å) [Online]
http://www.villaelba.fi/villa_elba/sv_SE/esittely/ [hämtat 17.2.2017]

Way B. (1978) *Utveckling genom drama* Wahlström & Widstrand, Stockholm

Figurförteckning

Figur 1. Triangel om miljömedvetenhet 10

7. Vad lärde du dig för nytt under lektionen?

8. Fanns det någon övning du tyckte att var onödig?

Markera endast en oval.

- Nej
- Ja. I sådana fall, vilken?

9. Vad tycker du att var det bästa med denna lektionen?

10. Vad tycker du att var det sämsta med lektionen?

11. Hur skulle du utveckla eller ändra på innehållet eller övningarna i lektionen?

Tillhandahålls av

JA, DET GÖR VI

*Drama- och miljöpedagogiska
metoder för att stärka miljömedvetenhet*

© 2017 UNGDOMSCENTRA VILLA ELBA OCH KARLBY NATURSKOLA
HANDBOKEN SKRIVEN AV **CARL TENGMAN**
FOTOGRAFIERNA TAGNA AV **CARL TENGMAN**
OMBRYTNING GJORD AV **ZACHARIAS HOLMBERG**

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Inledning.....	1
Miljöpedagogik.....	2
Dramapedagogik.....	3
Konsumtionsvanor & naturresurser.....	4
Vad ledaren kan tänka på.....	5
Exempel på moduler för de olika målgrupperna.....	7
Övningar & metoder.....	8
Litteraturtips.....	30

INLEDNING

Denna handbok är skriven för ledare som är intresserade av att jobba med ämnena konsumtionsvanor och naturresurser i syftet att stärka kunskapen om ekologisk hållbar utvecklingen hos olika målgrupper. Handboken innehåller främst övningar som man kan använda sig av i undervisningssyfte med olika målgrupper.

Övningarna som beskrivs i denna handbok är baserade på miljö- och dramapedagogiska metoder. De flesta övningar, men inte alla, är kombinerade av dessa två pedagogiska metoder. Övningarna och metoderna är utformade för att vara enkla för ledaren att använda och kräver inte att man sedan tidigare behöver ha en drama- eller miljöpedagogisk utbildning, även om båda kan vara till ledarens fördel. Handboken innehåller ett antal övningar för att ge ledaren valmöjligheter när hen planerar program för en specifik grupp.

Metoderna och övningarna finns beskrivna på sidorna 8-29. Varje övning innehåller en kort riktgivande rekommendation gällande målgrupp, hur stor del av gruppen som ska delta i övningen eller ifall gruppen ska vara indelade i mindre grupper, en uppskattning på tidsanvändningen för övningen, vilka utrymmen som är passliga för övningen eller metoden, vilken årstid övningen är lämplig för och ifall övningen eller metoden kräver någon form av rekvisita. För varje övning finns det också beskrivet ett kort syfte, vilket är tänkt att ska underlätta det för ledaren att välja övning. Dessa är dock riktgivande och det är fritt för ledaren att ändra och justera övningen enligt eget tycke.

I handboken berättar jag kort om miljöpedagogik och dramapedagogik som metod för att ledaren ska få en bättre förståelse för övningarna och temat för handboken. Den huvudsakliga tyngdpunkten för handboken ligger på att skapa en större medvetenhet kring konsumtionsvanor och användningen av naturresurser genom de övningar och metoder som finns beskrivna.

I handboken ger jag förslag och tips på saker som kan vara bra för ledaren att tänka på i samband med att hen leder en verkstad eller ett program med de övningar som finns beskrivna.

Avslutningsvis ger jag förslag på olika böcker som kan vara bra för ledaren att känna till och bekanta sig med inför en verkstad eller ett utbildningstillfälle. I samband med vissa övningar finns det också länkar till nätbaserade sidor med material som är nödvändiga för vissa övningar.

Denna handbok är skriven för Ungdomscentra Villa Elba och Karleby Naturskola. Handboken är skriven som en del av Carl Tengmans examensarbete för Yrkehögskolan Novia 2017.

MILJÖPEDAGOGIK

Miljöpedagogik en pedagogik som stödjer livslångt lärande och används för att stärka alla personers ansvarskänsla för miljön. Miljöpedagogiken har också som mål att deltagaren ska utveckla en positiv inställning till miljön i hemmet, skolor och på arbetsplatser.

Miljöpedagogik, eller miljöundervisning, handlar om att lära sig hantera miljö- och resursfrågor. Denna undervisning kan göras såväl inomhus som utomhus men genom att vara utomhus får man en starkare förankring till miljön och verkligheten. Samtidigt byter man inlärningsmiljö vilket skapar en rolig utflykt från klassrummets vardag, vilket skapar nya gemensamma upplevelser för eleverna. Detta stärker det sociala samspelet i gruppen, utvecklar språket genom nya begrepp och stärker elevens och individens personliga utveckling. Dessutom stärks gruppgemenskapen genom de aktiviteter som skapas och detta i sig fungerar som en motiverande faktor för inläring. Utomhusmiljön erbjuder också variation för alla sinnen, stimulation, estetiska upplevelser och nya upptäckter för deltagarna.

Huvudsaken är dock inte var inläringen sker, men snarare att deltagarna får en möjlighet att diskutera, undersöka och vidga sin miljösyn och hur man förhåller sig till de miljöproblem som finns. Idag går miljöpedagogiken väldigt långt hand i hand med diskussionen och undervisningen om den ekologiska hållbara utvecklingen. Detta leder till att man snabbt börjar tala om allt från lokala till globala problem. Fokus hamnar med andra ord på hållbar utveckling där såväl ekologiska som sociala och ekonomiska perspektiv vävs in.

När vi undervisar om miljön är det viktigt att vi kan kombinera fakta, värderingar och ett lokalt och globalt tankesätt där vi kan granska miljöfrågor och problem relaterade till miljön från olika synsätt. Målet med denna form av undervisning är att man ska lära sig att aktivt och kritiskt värdera olika perspektiv på miljö- och utvecklingsfrågor samt få nya tankar och idéer kring miljön och sitt egna förhållningssätt till miljön.

I och med att man som ledare kommer att komma i kontakt med olika ålders målgrupper, kommer också fokuset att variera för vad målgruppen ska lära sig. Detta kan variera från att väcka intresse för miljön genom att upptäckter och att vistas i miljön med barn, till att komma fram till lösningar och hitta möjliga handlingsmodeller för att åtgärda miljöproblem med ungdomar och vuxna. För de äldre målgrupperna borde fokuset ligga mera på att få individen att börja reflektera kring sina handlingar och sitt förhållningssätt till miljön.

För vidare läsning kring miljöpedagogik, utomhuspedagogik och hållbarhet, vänligen se sista kapitlet på sidan 30 för litteraturtips.

DRAMAPEDAGOGIK

Undervisning rör individen. Drama rör individens individualitet, det unika i varje mänskliga väsens kärna.” -Brian Way

Att använda drama som en metod för inläring har flera fördelar. Den stärker interaktion mellan eleverna och förbättrar gruppdynamiken samtidigt som den ger ett utlopp för kreativitet och stärker individens förmåga att använda sin fantasi.

Genom drama får man information från många olika källor samtidigt som man aktivt arbetar på att bearbeta informationen och genom detta skapa sin egen uppfattning. Samtidigt ger det eleverna, eller deltagarna, en möjlighet till djupinläring. Mest framgångsrikt används detta ifall man lyckas förankra inläringen i elevernas egna erfarenhetsvärld. Drama bidrar också till att fler personer känner sig delaktiga, till exempel i mångkulturella sammanhang. Drama är också ett ypperligt exempel på att lära genom att göra (eng. learning by doing). Drama gör det möjligt för deltagaren att uttrycka sig via sina känslor baserat på egna erfarenheter och upplevelser. På grund av kopplingen mellan känsla och handling kan inläring ske lättare.

I drama är det viktigt att deltagaren accepterar de givna omständigheterna och lär sig att bejaka sin omgivning. Detta sker i växelverkan mellan deltagarna där bejakandet av impulser som uppkommer i samband med lek och improvisation är viktiga och väsentliga för att övningarna ska lyckas. Det är således viktigt att man som ledare kan föregå med gott exempel genom att acceptera de omständigheter som uppstår i samband med en övning och bejakar dem fullt ut. Detta gör att deltagarna känner sig mera bekväma med att också låta sig själva bli ledda med i de givna omständigheterna och kan ge sig hän till de omständigheter som råder.

För att kunna använda övningarna i denna handbok är det rekommenderat, men inte nödvändigt, att man som ledare känner till drama som metod. Det är också bra att man på förhand har bekantat sig med hur man använder sig av drama i samband med undervisningen. Övningarna i handboken är dock utarbetade så att man inte behöver vara en utbildad dramapedagog för att kunna använda sig av övningarna. Eftersom många övningar är inspirerade av dramapedagogiken så är det till fördel för ledaren att vara bekant med och framför allt, bekväm med att med eget exempel vägleda deltagarna in i övningarna.

För vidare läsning kring dramapedagogik och användningen av drama i undervisning, vänligen se sista kapitlet på sidan 30 för litteraturtips.

KONSUMTIONSVANOR & NATURRESURSER

“En person som vet att tillräckligt är tillräckligt kommer alltid att ha tillräckligt” - Lao Tzu

Vi lever i en värld av begränsade resurser, vilket betyder att vi inte kan konsumera ändlöst. Därför är det viktigt att vi lär oss att hantera de resurser som vi har på ett ansvarsfullt och meningsfullt sätt. Lika viktigt är att vi blir medvetna om hur vi konsumerar olika resurser och produkter samt vad det innebär när vi konsumerar, eller använder olika resurser. Vi behöver med andra ord lära oss själva och andra att leva mera hållbart.

I ett hållbart ekologiskt system så är allting i balans. Detta gäller inte enbart för i vilken takt naturen hinner producera mera resurser, men också om hur bra och snabbt naturen hinner bryta ner de utsläpp och det material som hamnar i naturen. Faktum är att vi idag överkonsumerar alldeles för mycket och det är beräknat att vi använder lika mycket material på ett år som det skulle krävas av 1.6 planeter för att täcka allt det material och de resurser som vi i dagens läge konsumerar. Det är självklart att en sådan livsstil inte i längden är hållbart. Vi behöver förändra vårt tankesätt till ett mera hållbart tankesätt och hållbarare handlingar. Vi behöver komma på nya system för konsumtion och produktion som garanterar att våra naturresurser räcker till. Vi måste också fokusera på rena och förnybara energikällor såsom sol-, vind- och vattenkraft istället för kol, olja och kärnkraft. Sist och slutligen behöver vi börja tänka på såväl oss själva som ett kollektiv där vi tänker på varandra och där vi tänker på de kommande generationerna. Vi behöver inse att våra handlingar idag påverkar inte bara oss själva utan att vi påverkar varandra genom de handlingar som vi gör och hur vi handskas med de begränsade resurser som vi har. Det kräver förändring på ett medvetet plan och helst med omedelbar verkan. Det kan vara svårt för många att greppa, men ifall inte en påtaglig förändring sker snart så kommer vårt ekologiska system att sluta fungera.

Samtidigt behöver vi vara medvetna om vilka som är de vanligaste felen vi gör. Dessa är allting från från linjärt och kortsiktigt tänkande, snabba och enkla lösningar, att mera är bättre till att mindre illa är bra nog och att billigare är billigare. Vi behöver tänka långsiktigt, vara villiga att betala mera för ren energi och ekologiska produkter och våga utmana oss själva och varandra i att vilja bygga ett bättre och hållbarare samhälle.

Vi behöver förändra vårt tankesätt och vårt beteende mot ett mera neutralt och uppbyggande förhållningssätt till vår omgivning, annars kommer vi endast att fortsätta att bidra till en ökad ekologisk degradering. Vi behöver inse att allting är sammankopplat och när vi väl nått dit, så behöver vi komma bort från tankesättet att det endast är makt, vinst och girighet som spelar någon roll när det gäller vårt öde och planetens öde. Vi behöver kräva förändring, av varandra och av oss själva.

För vidare läsning kring hållbar utveckling, vänligen se sista kapitlet på sidan 30 för litteraturtips.

VAD LEDAREN KAN TÄNKA PÅ

Detta kapitel ger råd och förslag som ledaren kan tänka på i samband med sina förberedelser och arbetet under en inläringstillfälle eller en verkstad med de olika målgrupperna.

Ledaren bör på förhand bekanta sig med övningarna som finns i denna handbok och vid behov även läsa in sig mera på ämnet. Som ledare kan det hända att man av deltagarna blir sedd som en expert i samband med det inläringstillfället som man ska leda. Även om så inte är fallet så är det lönt att ha läst in sig lite på de områden som övningarna tangerar för att lättare kunna diskutera och ställa relevanta frågor till gruppen. För tips och förslag på litteratur och olika källor, vänligen se sidan 30 i denna handbok för mera information. Övningarna hittar man på sidorna 8-29.

Det som är bra för ledaren att veta på förhand är hur stor gruppen kommer att vara. Beroende på gruppstorleken är det skäl att fundera över vilka övningar man vill använda, ifall gruppstorleken är för liten eller för stor, eftersom vissa övningarna inte går att genomföra så som de är beskrivna i denna handbok och kräver en omarbeting. Det rekommenderas att man på förhand tar reda på gruppstorleken och justerar övningarna och tidtabellen för inläringstillfället enligt den.

En verkstad på två timmar är en väldigt kort tid för att fördjupa sig i ett ämne som är så pass brett som konsumtionsvanor och naturresurser. En verkstad på ett par timmar innebär att verkstaden fungerar i första hand som en introduktion till ämnet, ifall gruppen inte sedan tidigare är insatt i ämnet.

Med barn är det värt att notera att det ofta finns iver i att få göra samma övning eller lek i flera omgångar, vilket också kan göra att man som ledare kommer att behöva justera de övriga övningarna enligt det. Överlag får man räkna med att övningar med barngrupper tar mera tid än vad man beräknat, främst eftersom man som ledare behöver förklara övningarna noggrant. Med ungdoms- och vuxengrupper behövs det i regel mindre tid att förklara övningarna.

En god tumregel för ledaren är att alltid ha fler övningar inplanerade än vad man har tänkt sig. Ibland kan det hända att gruppen är väldigt effektiv och gör övningarna snabbt, eller det kan ha skett ett stort deltagarbortfall. Alternativt är gruppen större och behovet i gruppen är ett annat än vad man har tänkt sig eller förstått på förhand. Övningarna som man primärt har tänkt sig kanske inte passar för gruppen. I alla dessa fall är det bra att ha extra övningar förberedda som man kan använda och således justera verkstadens innehåll. Det är en god egenskap för ledaren att kunna vara flexibel i dylika situationer. Det är också snarare en regel än undantag att man som ledare är tvungen att göra ändringar i det program man planerat för en verkstad, så det är bra att vara förberedd på det.

Avslutningsvis är det viktigt som ledare att se till att deltagarna och man själv har det roligt. Verkstäderna är inlärningsstillfällen för såväl deltagarna som för ledaren. Som ledare är det därför viktigt att man håller ett positivt och öppet sinne för vad som sker under tillfället, uppmuntrar deltagarna och är villig att bjuda på sig själv vid behov.

EXEMPEL PÅ MODULER FÖR DE OLIKA MÅLGRUPPERNA

I detta kapitel finns listat exempel på moduler för de olika målgrupperna. Modulerna listar olika övningar och ett förslag på i vilken ordning övningarna kan göras. Modulerna är uppbyggda för att motsvara en cirka två timmar lång verkstad. Tiden kan förlängas eller förkortas genom att man antingen lägger till fler övningar eller tar bort övningar. Övningarna kan i sig själva också förlängas eller förkortas för att passa bättre in med ens program. Detta är enbart förslag till hur en modul kan byggas upp. Det är dock viktigt att tänka på vilka övningar man använder med vilken målgrupp, eftersom alla övningar inte passar för alla målgrupper. De övningar som nämns i modulerna hittas i nästa kapitel där alla övningar är förklarade i detalj.

Modul för barngrupper

Miljöboven - Inledande övning
Ja, det gör vi!
Bygg en natur-/miljömaskin
Gestalta olika energikällor
Fotografera skräp och miljön
Mitt naturlöfte för veckan - Avslutande övning

Modul för ungdomsgrupper

4 hörn - Inledande övning
Vem kan göra vad?
Logospel
Roll på vägg
Undersök ett föremåls livscykel
Föremålets saga- Avslutande övning

Modul för vuxengrupper

Jag brukar.... - Inledande övning
Amerikansk debatt
Bilder kring miljö och miljöförstöring
Learning café
Skriv ett brev till X - Avslutande övning

ÖVNINGAR

I detta kapitel finns övningar listade i alfabetisk ordning. Samtliga övningar är förklarade och ger rekommendationer för hur de ska användas. Det är fritt fram för ledaren att använda sig av dessa övningar som sådana eller att ändra dem enligt ens behov och tycke.

4 hörn

Målgrupp: Ungdomar och vuxna

Deltagare: Alla

Tid för övningen: 15-25 minuter

Utrymme: Inomhus eller utomhus

Årstider: Alla

Rekvisita: - / 4 olika lappar med Håller med, Håller inte med, Håller delvis med, Av annan åsikt.

Syfte: Övningen skall väcka tankar för deltagarna om de olika påståenden som tas upp. Deltagarna får ta ställning till påståendet enligt sin personliga åsikt.

Beskrivning: Man bestämmer 4 punkter i ett utrymme, eller 4 hörn i ett rum. De olika hörnen representerar 4 olika åsikter om saker:

- Håller med
- Håller delvis med
- Håller inte med
- Av annan åsikt

Ledarna läser upp ett antal påståenden och deltagarna får sedan ställa sig i de olika hörnen enligt det som stämmer in på deras individuella åsikt. Efter att alla deltagare har ställt sig i hörnen kan ledaren be några av deltagarna som står i olika eller samma hörn berätta varför de står i det hörnet de har valt. Övningen skall bjuda in till en kort diskussion kring de olika påståenden. Ledaren kan avsluta den korta diskussionen när hen anser att det är dags att ge över till nästa påstående. Deltagarna får byta hörn när diskussionen pågår om de känner för det. Denna övning fungerar bra såväl i början som i slutet av en verkstad.

Exempel på påståenden:

För uppvärmning:

- Vintern är den bästa årstiden
- Hundar är bättre än katter
- Choklad är gott

De verkliga påståendena:

- Jag tycker att det är bra att det finns ekologiska produkter i butikerna
- Jag tycker att det är bra att det finns lokalt producerade varor i butikerna

- Jag försöker köpa lokalt producerade varor
- Jag försöker köpa ekologiska produkter
- Jag anser Finland producerar bra och hållbara produkter
- Jag tycker att det är viktigt att utbilda sig om konsumtionsvanor och ekologisk hållbarhet
- Jag tycker att alla borde vistas mera utomhus
- Jag tycker att man borde tänka på hållbarheten när man ska köpa en produkt
- Jag anser att det är viktigt att tänka på miljön
- Jag tycker att det är okej att ibland slänga skräp efter mig
- Ser jag skräp på marken så plockar jag upp det
- Jag tycker att alla har rätt till en ren miljö (rent vatten, ren mat)
- Jag tycker att det är fel att skräpa ner i miljön
- Det är viktigt för mig att må bra
- Jag anser att det är viktigt att tycka om sig själv
- Jag anser att det är viktigt att känna till vad man äter och dricker
- Jag anser att det är viktigt att veta varifrån en produkt kommer och hur den producerats
- Jag anser att det är staten/regeringen och på kommunernas ansvar att miljön hålls ren
- Jag anser att det är upp till var och en att ansvara för att miljön hålls ren
- Jag anser att staten bär ansvaret för att vi skall få en bättre värld
- Jag kan påverka mina medmänniskors välmående
- Jag anser att alla i världen har samma levnadsstandard
- Det är viktigare för mig att min närmiljö är ren än hur det ser ut i till exempel grannbyn/staden/ett annat land/en annan världsdel

Stödfrågor till diskussionerna kring påståenden:

- Vad anser du?
- Varför anser du så?
- Har du upplevt det själv?
- Kan du se det i dagens samhälle?

Amerikansk debatt

Målgrupp: Ungdomar och vuxna

Deltagare: Halva gruppen åt gången

Tid för övningen: 20-30 minuter

Utrymme: Inomhus (eller utomhus)

Årstider: Alla

Rekvisita: -

Syfte: Att väcka tankar och diskussioner kring olika ämnen förknippade till ekologisk hållbarhet och miljöfostran. Man får öva på att föra fram en åsikt, även om den inte behöver motsvara ens egen åsikt.

Beskrivning: Gruppen delas i två lika stora grupper och de båda grupperna delas ytterligare på två lika stora grupper. Hälften av gruppen får ett ämne som de ska föra en debatt om. Ena delen av gruppen ska sedan vara positivt inställda till ämnet, medan den andra hälften ska vara negativt inställda till ämnet. Därefter ger man gruppen cirka 5 minuter på sig att sinsemellan diskutera och komma fram med argument, för och emot ämnet som man ska föra debatten om. Därefter håller gruppen cirka 10 minuters debatt om ämnet i fråga. Därefter byter man om så att andra hälften av gruppen håller debatten om det ämne de har tilldelats. Slutligen kan man ännu föra en gemensam diskussion om hur det kändes att föra en debatt.

Alternativ: Istället för att dela gruppen på hälften, kan man dela in hela gruppen i 4-5 grupper med minst 3 personer per grupp. Därefter ger man ett ämne för varje grupp att diskutera. Därefter väljer man ut en person ur varje grupp som får föra talan för gruppen. Dessa personer får sinsemellan försöka framhålla varför just det ämnet är det bästa. Gruppmedlemmarna får när som helst byta ut den som för talan. Ledarens uppgift att fungera som facilitator för debatten.

Exempel på ämnen eller teman:

- Förnybar energi eller icke förnybara bränslen. Vilka för- och nackdelar finns det med dem?
- Avfallshantering i Finland och utomland. Är det bra att sortera sopor eller borde man bara behandla allting som avfall?
- Etiskt producerade varor, till exempel kläder. Är det bättre att ha billiga och icke etiskt producerade varor eller ska de vara dyrare och etiskt producerade?
- Begränsad mängd varor som man köpa? Skulle det vara bra att begränsa mängden varor man kan köpa, eller är det bra att vi kan köpa hur mycket som helst? Kunde detta begränsa överkonsumtionen?
- Är det bra att vi ändrar på matvaror (genetiskt modifierad föda)?
- Borde man satsa mera på lokalproducerat och ekologiskt producerade produkter?

Bilder kring miljö och miljöförstöring

Målgrupp: Ungdomar och vuxna

Deltagare: Alla eller i mindre grupper

Tid för övningen: 15-25 minuter

Utrymme: Inomhus

Årstider: Alla

Rekvisita: Bilder från nätet. Kan printas ut eller visas via en skärm.

(<http://digitalsynopsis.com/inspiration/60-public-service-announcements-social-issue-ads/>

<https://digitalsynopsis.com/advertising/creative-art-direction-print-ads/>)

Syfte: Att skapa en möjlighet till reflektion och diskussion i gruppen om miljön, miljöförstöring, konsumtionsvanor och hur man kan förebygga miljöproblem på lokal och global nivå. Bilderna fungerar som en visuell stimulans.

Beskrivning: Ledaren kan välja att visa bilderna via nätet eller så väljer ledaren ut bilder som är relevanta för målgruppen på förhand. Bilderna går igenom en åt gången. Efter att man visat varje bild diskuteras vilka känslor och tankar som bilden väcker. Man kan också diskutera på vilket vis bilden är relevant för ens egen närmiljö och ens konsumtionsvanor. Det är bra om ledaren förbereder gruppen på att bilderna kan vara obehagliga ifall man är känslig för bilder med råa innehåll. Det är också bra att ledaren har förberett frågor till bilderna ifall gruppen har svårt att få igång en diskussion.

Ledaren kan vara medveten om att bilderna är ganska negativa och kan fundera på att eventuellt uppväga dem med bilder som visar på positiva miljöhändelser eller positiva reklambilder förknippade med miljön.

Exempel på frågor:

- Är denna bild aktuell, och i sådana fall på vilket vis?
- Är det som bilden gör reklam om ett problem?
- Hur kunde detta problem åtgärdas?
- Vad kunde man göra för att vidare uppmärksamma detta problem?

Bygg en natur-/miljömaskin

Målgrupp: Barn och ungdomar

Deltagare: Alla, uppdelade i 4-8 personer per grupp

Tid för övningen: 15-20 minuter

Utrymme: Inomhus och utomhus

Årstid: Alla årstider

Rekvisita: -

Syfte: Att väcka deltagarnas fantasi och kreativitet samt att väcka tankar om vad man kan göra för att hjälpa naturen.

Beskrivning: Dela in gruppen på 4-8 personer, beroende på gruppens storlek. Ge alla grupper i uppgift att fundera ut en maskin som de kan "bygga", där varje person är en del av maskineriet. Alternativt kan man bestämma gemensamt med gruppen hurudan maskin alla grupper ska bygga. Detta gör att man får se olika varianter av samma sorts maskin. Det är viktigt att ledaren förklarar uppdelningen samt det att deltagarna ska vara delar av maskineriet och fundera ut vilken del de ska vara, så att deltagarna inte börjar bygga en maskin av naturmaterial, utan att de använder sin egen kropp som en del av maskineriet. Varje grupp visar upp vad de har byggt för maskin och de andra kan gissa vad det är för en maskin. Gruppen berättar vad det är för en maskin. Övningen kan göras i flera omgångar ifall deltagarna är snabba med att komma på hur deras grupps maskin ser ut. Det är också bra att ledaren går omkring och hjälper grupperna enligt behov.

Alternativ: Alla i gruppen deltar i att "bygga" maskinen ifall gruppen är mindre i storlek. Man kan be om förslag från gruppen eller sedan kan man ge ett förslag på en hurudan maskin gruppen ska bygga. Gruppen kan sedan en och en gå och ställa sig för att bli maskinen.

Exempel på maskiner:

- Vattenrenare
- Luftrenare
- Skräpplockare
- Energiskapare
- Avgas stoppare
- Rosksorterare
- Planteringsmaskin
- Såmaskin
- Oljeborttagare

Fotografera skräp och miljön

Målgrupp: Barn, ungdomar och vuxna

Deltagare: Alla, parvis

Tid för övningen: 10-20 minuter

Utrymme: Utomhus

Årstider: Vår, sommar, höst

Rekvisita: - / mobiltelefon / kamera

Syfte: Att göra deltagarna medvetna om hur pass mycket det skräpas ner och slängs bort material och som kunde återanvändas. Därtill är övningens syfte att väcka medvetenhet om vikten av miljöfostran.

Beskrivning: Gruppen delas in i par. Den ena i paret fungerar först som kamera och den andra som fotograf. Den som är kameran ska blunda och fotografen leder varsamt kameran till olika platser och tar ett foto genom att positionera kameran. Man tar ett foto genom att lätt trycka på den andra personen huvud, varvid denne öppnar ögonen och stänger dem igen. Sedan leder kameramannen kameran vidare till nästa plats och tar ett nytt foto. Efter en tid byter paren om så att kameran blir kameramannen och kameramannen blir kameran. Till slut kan man ännu be deltagarna att berätta om de foton som de tog.

Alternativ: Ungdomar och vuxna kan antingen göra detta i par, eller sedan görs uppgiften med hjälp av mobiltelefoner som man kan fota med. Ifall man vill så kan man be deltagarna ladda upp foton i en gemensam mapp, exempelvis i en gemensam mapp i valfri molntjänst. Man kan till slut ha genomgång där man ser på varandras bilder. Detta görs i sådana fall helst inomhus vid en dator. I detta fallet kräver övningen mera tid.

Föremålets saga

Målgrupp: Barn, ungdomar, vuxna

Deltagare: Alla

Tid för övningen: 15-20 minuter

Utrymme: Inomhus eller utomhus

Årstider: Alla

Rekvisita: Penna och papper samt möjligt föremål

Syfte: Att skapa en bild av hur ett föremåls livscykel ser ut genom att skapa en fiktiv berättelse kring föremålet. Ifall detta görs som en undersökande övning gör detta att deltagaren blir mera medveten om hur mycket tid och energi som sätts ner på att tillverka och transportera ett föremål.

Beskrivning: I denna övning ska deltagaren skriva en berättelse om hur ett föremål har hittat sin väg just till dem, hem, skolan eller arbetsplatsen.

Som riktlinjer för berättelsen kan det vara bra att be deltagaren tänka på följande saker:

- råmaterial som har använts i tillverkningen av föremålet
- varifrån föremålet och materialet till föremålet har kommit
- hur föremålet har kommit från tillverkningsplatsen hem, vilka etapper det möjligtvis har haft
- är föremålet köpt som nytt/begagnat eller är det upphittat
- är föremålet helt, trasigt eller slitet

När deltagaren har skrivit klart kan man ännu ägna tid åt att be deltagarna berätta kort om vilket föremål de har skrivit om. Ifall gruppen är liten kan man också be att någon eller alla i gruppen läser upp sin berättelse.

Alternativ: Denna övning kan alternativt göras som en improvisationsövning. Då görs övningen på det sättet att alla deltagare står i en ring. Sedan får deltagarna en i gången säga en mening, som om det vore en berättelse. Berättelsen ska ha en början, en mittpunkt och ett slut. Meningarna ska bygga på varandra och sträva till att bilda en helhet. Berättelsen behöver inte vara logisk utan får ha fantasifulla inslag. Målet är att alla ska få säga minst en mening och att man hittar ett passligt slut för historien som skapats. Övningen kan göras i flera omgångar eller sedan kan flera föremål användas som utgångsläge för berättelsen.

Gestalta olika energikällor

Målgrupp: Barn, ungdomar

Deltagare: Alla

Tid för övningen: 10-15 minuter

Utrymme: Utomhus eller inomhus

Årstider: Alla

Rekvisita: -

Syfte: Att ge deltagaren en möjlighet att använda sin fantasi och prova hur det känns att vara de olika energikällorna. Samtidigt fungerar detta som en bra uppvärmningsövning med en grupp. Genom övningen blir deltagarna också mera bekanta med energikällan i fråga och får kanske en bättre förståelse för de olika energikällorna som finns.

Beskrivning: Innan leken påbörjas är det bra att samla gruppen och fråga dem vad de vet om olika energikällor och ifall de vet var elektricitet kommer ifrån. Detta kräver att ledaren är påläst om de olika energikällorna och kan förklarar kortfattat hur elektricitet produceras. Beroende på hur mycket deltagarna i gruppen känner till är det skäl att justera mängden energikällor som gruppen ska gestalta. Speciellt barn kan ha svårt att känna igen och veta vad vissa energikällor är.

Detta är en gestaltungslek som går ut på att ledaren säger en energikälla, till exempel vind, solkraft eller kol, och sedan ska deltagarna med hjälp av sin kropp och sin röst röra sig eller bete sig som den energikälla som nämnts. Det finns ingen rätt eller fel gestaltning, utan det handlar om att ge deltagaren en möjlighet att uttrycka sin egen tolkning av energin i fråga med hjälp av sin egen fantasi och kreativitet.

Lista på olika energikällor:

- Vindkraft
- Vattenkraft
- Solkraft
- Biobränsle/biomassa
- Geotermisk/Jord energi
- Uran
- Olja
- Naturgas
- Kol

Ja, det gör vi!

Målgrupp: Barn, ungdomar

Deltagare: Alla

Tid för övningen: 10-15 minuter

Utrymme: Inomhus eller utomhus

Årstider: Alla

Rekvisita: -

Syfte: Detta är en bra fantasi- och kreativitetsövning som fungerar bra som en inledande övning. Det är också en bejakningsövning. Beroende på ifall man vill behandla ett visst tema eller ämne kan ledaren begränsa övningen till att handla om exempelvis naturen. Dock fungerar övningen ofta bäst ifall man inte begränsar ämnet.

Beskrivning: Man börjar övningen med att en person går eller springer en bit bort från resten av gruppen och säger "Nu ska vi alla vara X" där X kan stå för precis vad som helst. Det kan vara allting från djur till olika föremål eller personer. Sedan svara resten "Ja, det gör vi!" och springer till personen som kommit med förslaget, varpå alla deltagare börja vara det som föreslagits. Alla gör detta en stund tills någon annan får en idé om vad man kunde göra och upprepar processen. Ifall barnen har svårt att hålla ett jämnt tempo i leken kan det vara bra att ledaren tar en mera aktiv roll i övningen och säger till när nästa person får välja ut vad alla ska gestalta. Med barn är det bra att vara förberedd på att man som ledare behöver välja ut den som bestämmer vad som ska gestaltas.

Jag brukar...

Målgrupp: Barn, ungdomar och vuxna

Deltagare: Alla

Tid för övningen: 10-15 minuter

Utrymme: Inomhus eller utomhus

Årstider: Alla

Rekvisita: -

Syfte: Att väcka tankar och funderingar kring konsumtionsvanor och ens förhållningssätt till naturen. Samtidigt fungerar övningen bra som en inledande övning med en grupp.

Beskrivning: Alla personer står i en ring, med en av deltagarna i mitten. Medan övningen förklaras kan ledaren stå i mitten. Den som är mitten ska ställa en fråga eller komma med ett påstående som relaterar till deltagarnas konsumtionsvanor eller förhållningssätt till naturen och miljön. Det underlättar ifall ledaren ger ett tema för påstående, till exempel om vad man brukar göra för att spara på elektricitet. Den som är i mitten säger "Jag brukar..." och när påståendet har blivit sagt ska de som påståendet passar in på byta plats. Samtidigt ska den som är i mitten försöka ta en av platserna som blir lediga. Ifall den som är i mitten lyckas så har alla platser i ringen blivit tagna och en ny person hamnar i mitten. Det är bra att uppmuntra de som står i ringen att färdigt fundera ut vilken fråga de skulle ställa ifall de själv hamnar i mitten.

Alternativ: Med barn kan det vara bra att styra övningen så att barnen först får byta plats när ledaren säger till. Man ber barnen att räcka upp en hand ifall påståendet som den i mitten säger stämmer in på en själv och därefter väntar man med att byta plats tills ledaren säger till eller ger ett kommando, till exempel "Byt" eller "Nu".

Exempel på teman eller frågor:

- Vad brukar ni göra för att spara på vatten?
- Vad brukar ni göra för att spara på elektricitet?
- Vad gör ni för att minska på koldioxidutsläpp?
- Vad gör ni för att spara på miljön?
- Vad brukar ni göra för att återvinna?

Learning café

Målgrupp: Ungdomar och vuxna

Deltagare: Alla, mindre grupper

Tid för övningen: 30-45 minuter

Utrymme: Inomhus

Årstider: Alla

Rekvisita: Stora papper och pennor

Syfte: Att skapa diskussioner om olika ämnen och få dem nedskrivna. Samtidigt är det ett bra sätt att få fram olika synpunkter och genom diskussionerna som uppstår få fram ny kunskap till alla deltagare.

Beskrivning: Learning café är en metod som används för att skapa kreativa diskussioner om ett ämne och få gruppens idéer nedskrivna på papper. Gruppen delas in i tre till fyra gruppen på fyra till sex personer och placeras vid olika bord. Varje grupp får ett papper som behandlar ett skilt ämne eller ett tema. I denna övning är ämnet miljö, konsumtionsvanor och resursanvändning. I varje grupp väljer man ut en sekreterare som sitter kvar vid bordet medan resten av gruppen roterar runt till de övriga borden i tur och ordning enligt ledarens anvisningar. Sekreterarens uppgift är att sammanfatta och kort presentera för den nya gruppen vad som har diskuterats i de tidigare grupperna. Övningen kan avslutas när varje grupp har besökt varje bord.

Man börjar med att ha cirka 10 minuter tid för diskussion vid den första punkten, 6 minuter vid den andra, 4 minuter vid den tredje och 2 minuter vid den sista punkten. Tiden kan justeras enligt behov beroende på hur mycket diskussion som förs i samband med genomgången.

Varje bord har ett eget ämne som behandlas. Diskussionens resultat skrivs upp på de olika pappren av sekreteraren. Meningen med övningen är att man ska försöka bidra med någonting nytt till den punkt som man kommer till. Om starten för diskussionerna verkar trögt kan man starta med passande frågor som skall besvaras på inom varje ämne vid varje bord.

Efter övningen går man igenom alla resultat av varje ämne/papper tillsammans med hela gruppen samt diskuterar positiva och negativa tankar om övningen.

Förslag på diskussionsämnen och frågor för de olika ämnena:

Miljöförstöring

Vad innebär miljöförstöring enligt dig? På vilka vis syns miljöförstöring i din omgivning och närmiljö? Vad kan man göra för att förebygga miljöförstöring? Hur upplever du miljöförstöring i Finland? Vad borde samhället göra för att förebygga eller förhindra miljöförstöring?

Ekologiska och lokalt produkter

Varför är det bra att konsumera ekologiska eller lokalt producerade produkter? Vilka för- och nackdelar finns det med dessa produkter? Varför behöver vi ekologiskt och/eller lokalt producerade produkter? Borde vi ha ett större utbud av lokalt och/eller ekologiskt producerade produkter?

Energiförbrukning

På vilka sätt kan man minska på sin energiförbrukning i olika situationer (hemma, i skolan, på arbetet)? På vilka sätt förbrukar vi energi? När förbrukar vi för mycket energi? Hur kan man bli mera medveten om sin energiförbrukning?

Överkonsumtion

Vad kan man göra för att motverka överkonsumtionen av olika varor? Vilka för- och nackdelar finns det med överkonsumtion? På vilka sätt kan man bli mera medveten om överkonsumtion? Vilka saker är det som vi konsumerar mest av? Finns det saker som vi konsumerar för lite av som vi borde konsumera mera av?

Konsumtion enligt säsong

Vad innebär det att konsumera varor enligt säsong? Behöver vi har tillgång till alla råvaror året om? Hur kunde vi konsumera mera enligt säsong? Vilka för- och nackdelar finns det med att konsumera mera enligt säsong?

Sopsortering och återvinning

På vilka vis ser man tecken på återvinning i dagens Finland? Finns det brister i återvinningen? Vilka sätt kan man använda för att återvinna olika saker? Hur kan man väcka medvetenhet om behovet av återvinning och sopsortering?

Ljudimprovisation / Röstimprovisation

Målgrupp: Barn, ungdomar och vuxna

Deltagare: Alla

Tid för övningen: 15-30 minuter

Utrymme: Inomhus eller utomhus

Årstider: Alla

Rekvisita: -

Syfte: Att låta deltagaren pröva på att bekanta sig med ämnet från ett annat perspektiv. Övningen fungerar bra för att lära sig att lyssna på varandra och som övning för gemensamt skapande. Samtidigt belyser att olika personer tar fasta på olika saker. I övningen blir också alla delaktiga och får uttrycka sig själva på ett kreativt sätt.

Beskrivning: Alla placerar sig antingen i en cirkel eller fritt runt i utrymmet som man befinner sig i. Är man utomhus är det bättre att stå i en cirkel eller vara tätt tillsammans. Gruppen bestämmer gemensamt ett tema eller föremål som de ska låta som eller återskapa en ljudvärld för. Temat för de olika omgångarna får vara varierande.

Här följer några exempel på olika teman och ämnen som man kan föreslå för att användas under improvisationen:

- Regnskog
- Vatten/Hav
- Stad
- Fabrik
- Gruva

När gruppen har bestämt temat uppmuntrar man deltagarna att fundera ut ett ljud, ord eller en kort mening som hen sedan börjar göra eller säga. En person börjar och vartefter lägger fler av deltagarna till sina röster/ljud till helheten tills alla till slut har ett ljud och ljudvärlden har tagit form. Det är bra att be gruppen att stegvis bygga upp ljudvärlden kring det temat som man skapat. Som ledare kan man styra improvisationen så att man ber dem börja långsamt och sakta för att sakta öka volymen för att till slut sakta avta och avsluta improvisationen. Det är viktigt att påpeka åt deltagarna att de bör börja med ett ljud eller ett ord och hålla det igenom hela improvisationen ifall man så önskar, men att man får byta ut det ljud eller ord som man skapat ifall man känner för det.

Alternativ: En variant på denna övning kan göras i en mera kontrollerad form ifall gruppen inte gjort någonting motsvarande tidigare. Då kan gruppen stå, sitta eller ligga i en cirkel och man kommer överens om vem som börjar med att föra ett ljud. Därefter fortsätter personen som står bredvid den som börjat och gör ett nytt ljud. Man fortsätter så tills alla i ringen har ett eget ljud. När alla hållit sitt ljud ett tag, så slutar den som började med sitt ljud. Därefter den som var följande att börja, tills deltagarna en efter en i slutar med sitt ljud och improvisationen slutar när den sista har tystnat.

Logospel

Målgrupp: Barn, ungdomar och vuxna

Deltagare: Alla, mindre grupper

Tid för övningen: 15-20 minuter

Utrymme: Inomhus eller utomhus

Årstider: Alla

Rekvisita: 3-4 uppsättningar av laminerade logon/symboler för miljömärkningar

Syfte: Att bli medvetna om vad olika miljömärkningar betyder och att lära sig de olika miljömärkningarnas innebörd. Detta leder till en ökad medvetenhet om ens konsumtionsvanor.

Beskrivning: Gruppen delas in i tre till fyra mindre grupper och ges sedan en uppsättning av logon. Gruppen ska sedan kategorisera logona enligt ifall de tror att logona är sådana som placeras på ekologiska eller icke ekologiska produkter. Avslutningsvis går man igenom logona en åt gången och frågar gruppen ifall de känner igen logona och ifall de vet vad logona innebär. Denna uppgift kräver att dragaren är insatt i vad de olika logona representerar.

Alternativ: Ledaren visar en bild åt gången och grupperna skriver ner sina svar på papper. Ett alternativ till detta är att man ber grupperna svara i tur och ordning och att man håller poängräkning över vilken grupp som fått hur många poäng. Poängräkningen kan göras med hjälp av kottar, pinnar eller motsvarande naturmaterial ifall man gör denna övning utomhus.

Ett till alternativ är att man gör övningen som en bana där man har placerat ut antingen logona eller beskrivningarna längs med en stig i naturen. Deltagarna har den andra delen och ska sedan antingen i grupp, par eller enskilt para ihop rätt beskrivning med rätt logo.

Exempel på miljömärkningar eller logon:

- FairTrade/RättvisHandel/ReiluKauppa
- Svanenmärkt
- Nyckel
- EU Ecolabel
- Luomu
- EU ekologo
- Återvinningsmärke
- Blue Flag
- Green Dot/Grön punkt
- Nyckelpigan
- MSC (Marine Stewardship Council)

Källor: (http://www.ymparisto.fi/sv-FI/Konsumtion_och_produktion/Produktplanering_och_produkter/Miljomarken
<http://www.ecolabelindex.com/ecolabels/>)

Miljöboven

Målgrupp: Barn och ungdomar

Deltagare: Alla

Tid för övningen: 10-15 minuter

Utrymme: Inomhus eller utomhus

Årstider: Alla

Rekvisita: -

Syfte: Att låta gruppen komma på olika sätt som man kan använda för att spara på energi, konsumera mindre eller skona miljön på. Tanken med övningen är också att ha roligt och sporra till snabbt handlande.

Beskrivning: Alla ställer sig i en ring och en person väljs ut som blir "miljöboven". Miljöboven ställer sig i mitten och börjar sedan gå mot valfri person i ringen samtidigt som denna för ett miljö ljud för sig, till exempel att låta som en bil. Ljudet är fritt fram för boven att välja. Innan miljöboven hinner fram till den personen, ska denna person säga ett sätt som man kan spara energi på/skona miljön på. Ifall personen hinner säga det hen vill säga till slut så måste miljöboven vända om och gå tillbaka till mitten och välja en ny person som ska komma på ett nytt sätt. Man får inte upprepa ett sätt som redan har sagts. Ifall personen däremot inte hinner säga sitt sätt att spara energi eller skona miljön på, säger någonting som redan har sagts eller inte kommer på ett sätt innan miljöboven hunnit fram, så hamnar den personen i mitten och blir den nya miljöboven. Miljöboven har som mål att inte längre vara i mitten och de övriga i ringen ska försöka hålla boven kvar så länge som möjligt. Ifall gruppen har svårt med övningen kan man be att den som är miljöboven saktar ner sin hastighet så att miljöboven blir långsam. Ifall gruppen tycker att det är för lätt kan man be att boven rör sig snabbare.

Mitt naturlöfte

Målgrupp: Barn, ungdomar och vuxna

Deltagare: Alla, individuellt

Tid för övningen: 10-15 minuter

Utrymme: Inomhus eller utomhus

Årstider: Alla

Rekvisita: -

Syfte: Att få deltagarna att förbinda sig till att göra någonting gott för miljön. Detta förstärks genom att man delar med sig åt resten av gruppen vad man tänker göra och ens löfte känns mera bindande.

Beskrivning: Alla deltagare funderar en stund över ett hurudant naturlöfte man kan avlägga för den kommande veckan eller månaden. Ifall man vill utmana deltagarna kan de fundera på ett löfte för det kommande året. När alla har funderat klart ber man dem att i tur och ordning berätta vad deras löfte är för den kommande tiden.

Exempel på löften:

- Jag lovar att släcka lampan när jag går ut ur rummet
- Jag lovar att stänga vattenkranen när jag borstar tänderna
- Jag lovar att inte skräpa ner
- Jag lovar att cykla till jobbet
- Jag lovar att bara köpa närproducerad mat i en vecka

Roll på vägg

Målgrupp: Barn, ungdomar och vuxna

Deltagare: Alla, två grupper

Tid för övningen: 20-25 minuter

Utrymme: Inomhus

Årstider: Alla

Rekvisita: Ett par stora papper, pennor

Syfte: Att väcka tankar och medvetenhet om vilka egenskaper som bidrar till att man kan uppfattas som miljömedveten eller icke miljömedveten.

Beskrivning: Deltagarna delas in i två grupper. Grupperna får var sitt papper och får sedan börja fundera på två olika personlighetsprofiler: en ekologisk, miljömedveten person och en icke ekologisk, icke miljömedveten person. Båda grupperna får fundera på båda personligheterna. De får rita upp hur personen ser ut och sedan får de fundera på vilka egenskaper dessa två olika personligheter har. När grupperna är klara så får de presentera sina olika personer och berätta vem de är och vilka egenskaper de har som gör att de antingen är ekologiska eller icke ekologiska av sig.

Skriv ett brev till ditt framtida jag/naturen/ett företag eller en organisation

Målgrupp: Barn, ungdomar och vuxna

Deltagare: Alla, individuellt

Tid för övningen: 15-20 minuter

Utrymme: Inomhus eller utomhus

Årstider: Alla

Rekvisita: Penna och papper

Syfte: Syftet med denna övning är att ge deltagaren en möjlighet att fundera över vad och hur man kan ändra sin egen livsstil så att den blir mera ekologiskt hållbar. Alternativt en hurudan förändring man skulle vilja se i samhället eller på en arbetsplats.

Beskrivning: Skriv ett kort brev som är adresserat till dig själv inom en snar eller avlägsen framtid. Alternativt kan man skriva ett brev till naturen eller till ett lokalt företag. Till slut kan man läsa upp vad man skrivit ner och dela med sig av vad man skrivit.

Det är bra att man leder gruppen igenom övningen med en steg-för-steg del, för att underlätta skrivandet för deltagarna.

Steg 1: Be deltagarna att fundera ut tre till fem saker som de skulle vilja ändra på när det kommer till miljörelaterade frågor.

Steg 2: Be deltagarna välja ut en av de saker de just listat. Ge dem ett par minuter att skriva ner argument och konkreta förslag på vad som borde göras åt den fråga som de valt.

Steg 3: Till näst ska deltagarna skriva ner argument för varför detta inte skulle kunna åtgärdas. Ge deltagarna igen ett par minuter att fundera på detta.

Steg 4: Be deltagarna att sammanfatta alltihopa som de just kommit fram till som ett brev. Ge en passlig mängd tid för detta åt gruppen. Cirka tio minuter är lämpligt, men kan justeras enligt önskemål och behov.

Steg 5: Be deltagarna fundera ut till vem detta brev kunde skickas. Avslutningsvis är det bra att uppmuntra deltagarna till att verkligen skicka brevet.

Brev till sig själv: Ifall man skriver brevet till sig själv så kan man tänka på hurudana löften man vill ge åt sig själv, hur man vill förbättra sina konsumtionsvanor eller vad man vill göra för att förbättra miljön och naturen. Målsättningen med brevet till sig själv är att man ska fokusera på sina egna vanor och vad man kan göra för att bli mera miljömedveten.

Brev till naturen: Ifall man väljer att skriva ett brev till naturen så bör man tänka på vilka konkreta saker man kan göra för att förbättra sin närmiljö.

Brev till företag/organisation: Ifall man väljer att skriva ett brev till ett företag eller till en organisation bör man tänka på vilka önskemål och konkreta förslag man har som det företaget kan ta i beaktande för att förbättra sin miljömedvetenhet.

Undersök ett föremåls livscykel

Målgrupp: Barn, ungdomar och vuxna

Deltagare: Alla

Tid för övningen: -

Utrymme: -

Årstider: -

Rekvisita: Valfria föremål

Syfte: Att få en exakt bild och uppfattning om hur ett föremåls livscykel ser ut genom att skapa en beskrivning eller bild kring föremålet. Detta gör att deltagaren blir mera medveten om hur mycket tid och resurser som används på att tillverka ett föremål.

Beskrivning: Denna övning fungerar främst som en uppgift som deltagarna eller gruppen kan göra som ett efterarbete på egen hand. Uppgiften går ut på att man själv eller i grupp ska ta reda på exakt hur ett föremål har kommit till och vad som händer med det under hela sin livscykel. Gruppen kan sedan antingen skriva ner en processbeskrivning av livscykeln eller skapa en bild som beskriver de olika skedena som föremålet går igenom.

Saker som kan fungera som förslag till det som man ska ta reda på:

- Mängden råmaterial som gått åt för att tillverka föremålet
 - Mängden energi som använts för att tillverka materialet
 - Mängden vatten som använts
 - Hur mycket arbetstid som lagts ner på föremålet
 - Hur mycket CO₂ (koldioxid) som producerats för att tillverka och transportera föremålet
 - Vad kommer att ske med föremålet när det återvinns, vilka delar kan återvinnas
- Hur lång är nedbrytningstiden för föremålet

Vem kan göra vad?

Målgrupp: Ungdomar och vuxna

Deltagare: Alla

Tid för övningen: 10-20 minuter

Utrymme: Inomhus (ifall man har tillräckligt stort utrymme) och utomhus

Årstider: Alla årstider

Rekvisita: -

Syfte: Deltagarna ska få pröva på att tänka på andra konsumtionsvanor och möjligheter genom att ta på sig en annan roll. Man ska bli medveten om olikheter när det kommer till möjligheter att konsumera.

Beskrivning: Man delar ut färdiga lappar med roller, som med en till två meningar beskriver vad man är för en person. Ledaren kommer därefter att läsa upp påstående om olika konsumtionsvanor som deltagarna ska ta ställning till utgående från den lapp de fått. Deltagaren ska försöka sätta sig in i den personens situation som lappen beskriver. Ifall man anser att påståendet som ledaren läser upp stämmer, tar man ett steg framåt, om inte så står man kvar. När alla påståenden har lästs upp så står man kvar och försöker i gruppen komma fram till vad de olika personerna kunde vara. Till slut berättar alla deltagare vad det stod på den lapp man fick. Man kan efteråt ännu samlas och diskutera övningen och vilka tankar och känslor den eventuellt väckte.

Lista på möjliga roller:

- Du är en medelålders byggnadsingenjör
- Du är en 20 årig kvinna från Saudi Arabien
- Du är en brittisk manlig supermodell
- Du är en direktör för UPM
- Du är en trädgårdsmästare
- Du är en tiggare med invandrarbakgrund
- Du är en utbytesstuderande från Kina
- Du är en egenföretagare från Småbönders
- Du är en homosexuell 30 årig man från Ryssland
- Du är en lektor vid ett internationellt universitet
- Du är en 14 årig finsk pojke
- Du är en transsexuell kvinna från Danmark
- Du är en riksdagsledamot
- Du är en finsk TV skådespelare
- Du är en amerikansk filmregissör
- Du är en 75 årig pensionär med en liten pension
- Du är en 40 årig arbetslös kvinna från Finland
- Du är en asylsökare från Syrien
- Du är en 65 årig städare från Indien
- Du är en rockstjärna med alkoholproblem

Lista på möjliga påståenden:

- Jag har möjlighet att köpa mat från butiken varje dag
- Jag har tillgång till rent vatten
- Jag har råd att köpa nya kläder minst en gång i månaden
- Jag äger en TV/Jag kan köpa en TV
- Jag äger en mobiltelefon/Jag kan köpa en mobiltelefon
- Jag äger ett hus/Jag kan köpa ett hus
- Jag bor i en lägenhet/Jag kan hyra en lägenhet
- Jag har många vänner
- Jag kan gå ut på stan på café när jag vill
- Jag kan använda en dator/Jag kan köpa en ny dator
- Jag behöver inte oroa mig för att få sjukvård ifall jag blir sjuk
- Jag känner mig trygg när jag går på gatan
- Jag har råd äta ute på restaurang varje vecka
- Jag har tillgång till minst en bil/Jag kan köpa en bil
- Jag äger en surfplatta/Jag kan köpa en surfplatta
- Jag äger ett sommarställe och en båt/Jag kan köpa ett sommarställe och en båt
- Jag kan resa utomlands minst två gånger om året ifall jag vill
- Jag kan uttrycka min åsikt fritt utan rädsla
- Jag har möjlighet att gå i skola och utbilda mig
- Jag får älska vem jag vill

LITTERATURTIPS

I detta kapitel hittar du förslag på böcker kring de ämnen som denna handbok behandlar. Böckerna är listade enligt det ämne som de främst härleder till. Dessa tips och förslag är främst till att fungera som ett stöd och förslag på böcker man kan läsa för att fördjupa sig i de olika områdena.

Dramapedagogik

- Balfour M., Somers J. (2006) *Drama as social intervention*
Henriksson L. (1987) *Lära i lek och drama*
Hiltunen J., Konivuori H. (2005) *Vihreä draama*
O'Toole J., Dunn J. (2002) *Pretending to Learn*
Wagner B. (1979) *Dorothy Heathcote: Drama as a learning medium*
Way B. (1978) *Development through Drama*

Miljöpedagogik

- Brügge B., Glantz M., Sandell K. (2011) *Friluftslivets pedagogik*
Cooper G. (1998) *Outdoors with young people*
Eriksson E., Furå P., Petterson I. (2007) *Lära genom upplevelser -ute-*
Hart P. (2003) *Teacher's thinking in environmental education*
Kahn P., Kellert R. (2002) *Children and Nature*
Sandell K., Öhman J., Östman L. (2003) *Miljödidaktik*

Hållbar utveckling

- Baker S. (2016) *Sustainable Development*
Behrenfeldt L. m.fl. (2015) *Att lära in ute för hållbar utveckling*
Björneloo I. (2011) *Hållbar utveckling*
Dietz R., O'Neill D. (2013) *Enough is Enough*
Doppelt B. (2008) *The Power of Sustainable Thinking*

Övrigt material

- Beard C., Wilson J. (2006) *Experiential Learning*
Giddens A., Sutton P. (2014) *Sociologi Studentlitteratur*
Tell J. (2007) *100 sätt att rädda världen...*